

KILDEGJENNOMGANG

Middelalderske kirkesteder i Finnmark fylke

Kirkegård og kirketuft i Yttervær på Loppa, Finnmark fylke. Foto: Keth Lind, Tromsø Museum – Universitetsmuseet.

INNHOOLD

INNLEDNING	2
VARDØ KOMMUNE	3
VARDØ (hovedkirke) (Vardø sogn). Nedlagt kirkested.....	3
KIBERG (Vardø landsogn). Nedlagt kirkested.....	5
VADSØ KOMMUNE	7
VADSØ (Nord-Varanger sogn). Nedlagt kirkested.	7
SANDØYA (Sørøysund sogn). Nedlagt kirkested.	9
MEFJORD (hovedkirke) (Sørøya; Sørøysund sogn). Nedlagt kirkested.	11
LOPPA KOMMUNE	13
YTTERVÆR [Gammelvær, Loppa](hovedkirke) (Loppa sogn). Nedlagt kirkested.	13
SØRVÆR (hovedkirke) (Sørøya; Hasvik sogn). Nedlagt kirkested.....	16
HASVÅG (Sørøya; Hasvik sogn). Nedlagt kirkested.	18
BØLE (BØLEFJORD) (Sørøya; Hasvik sogn). Nedlagt kirkested.	20
MÅSØY KOMMUNE	22
INGØY (= Gamle Kirkegård) (Ingøy; Måsøy sogn)..	22
HJELMSØYA (HJELMSØYKJEILA) (Hjelmsøya; Måsøy sogn). Nedlagt kirkested... ..	24
TUFJORD (ROLFSØY) (Rolfsøya; Måsøy sogn). Nedlagt kirkested.	26
NORDKAPP KOMMUNE	28
STAPPEN (Magerøya; Måsøy sogn). Nedlagt kirkested.	28
TUNES (Magerøya, Måsøy sogn). Nedlagt kirkested.	30
KJELVIK ST. NIKOLAS (?) (hovedkirke) (Magerøya; Kjelvik sogn) Nedlagt kirkested.....	32
OPNAN (Magerøya; Kjelvik sogn). Nedlagt kirkested.	34
HELNES (Magerøya; Kjelvik sogn). Nedlagt kirkested.....	36
LEBESBY KOMMUNE	38
SKJØTNINGBERG ST. STEFAN (?) (Nordkinnhalvøya; Lebesby sogn) Nedlagt kirkested.....	38
GAMVIK KOMMUNE	40
OMGANG (Nordkinnhalvøya; Gamvik sogn). Nedlagt kirkested.	40
HOP (Nordkinnhalvøya; Gamvik sogn). Nedlagt kirkested.....	42
BÅTSFJORD KOMMUNE	44
MAKKAUR (Vardø landsogn). Nedlagt kirkested.	44
FORKORTELSER	46

INNLEDNING

Kildegjennomgangen er en oversikt over middelalderske kirkesteder. Den dekker både kirkesteder som er i bruk i dag og noen av de som er nedlagt.

Gjennomgangen er ordnet etter kommunenummer, mens rekkefølgen på kirkestedene er tilfeldig.

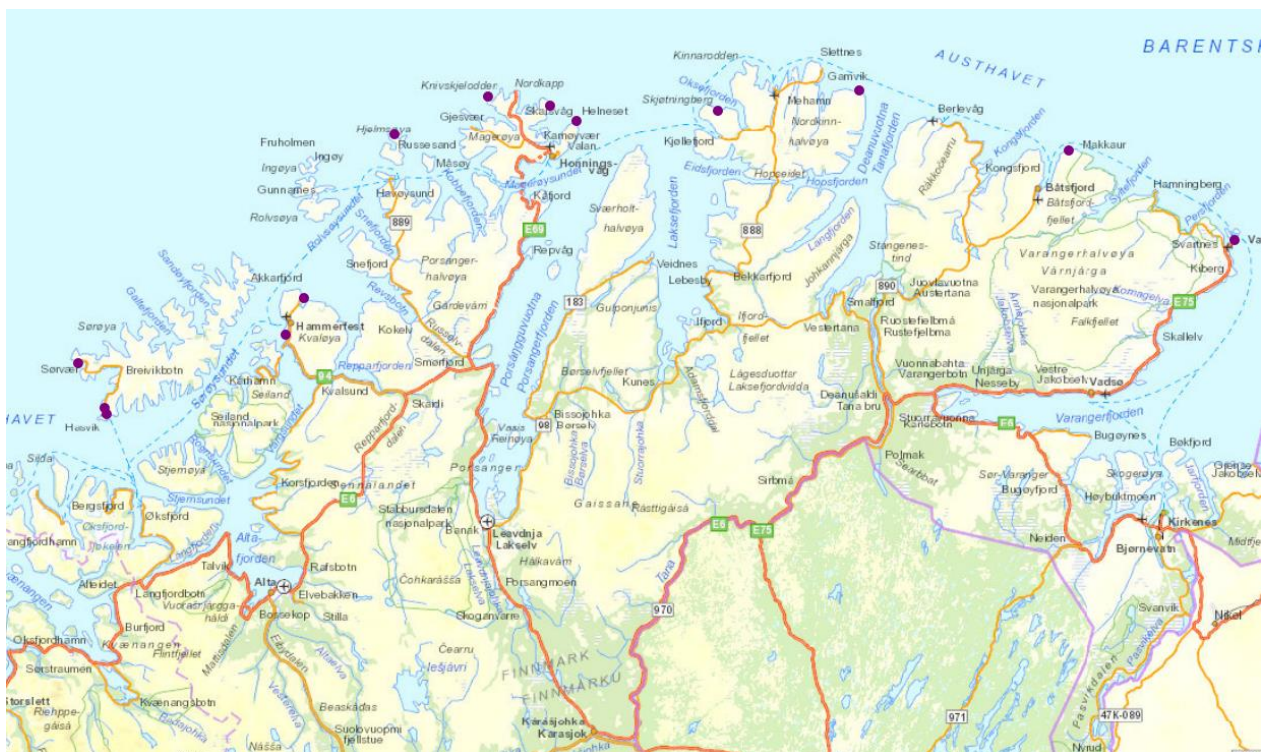
ID er henvisning til id.nr. i Riksantikvarens database over kulturminner, Askeladden, www.askeladden.ra.no.

Kildene som er benyttet, er både arkiver, bygdebøker og eldre skriftlig materiale. Oversikt over forkortelsene for disse kildene, fins på siste side.

Kildegjennomgang for registrering av middelalderske kirkesteder er utført av NIKU ved Jan Brendalsmo på oppdrag av Riksantikvaren.

Forberedelse av kildetekstene for publisering og kopling til ID-nummer i Askeladden er gjort av Jan-Erik G. Eriksson, Riksantikvaren.

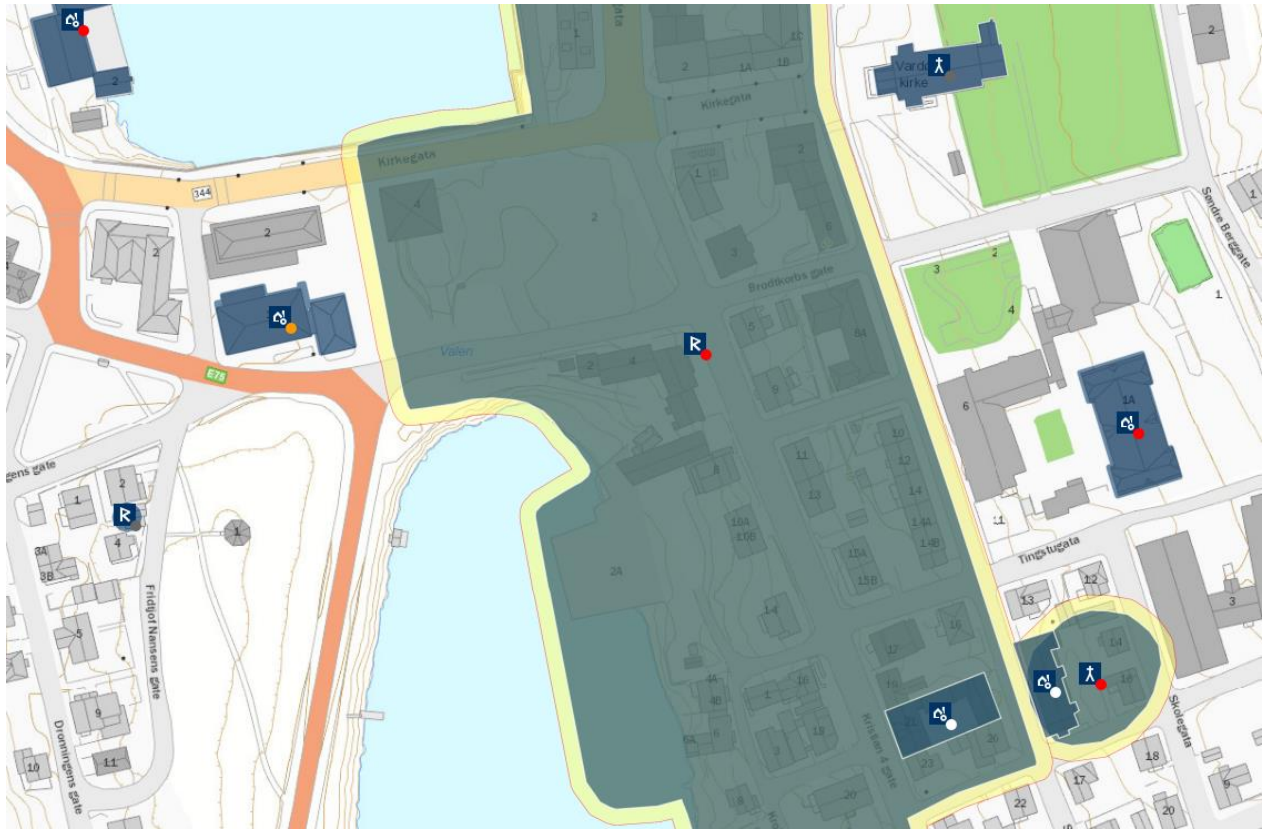
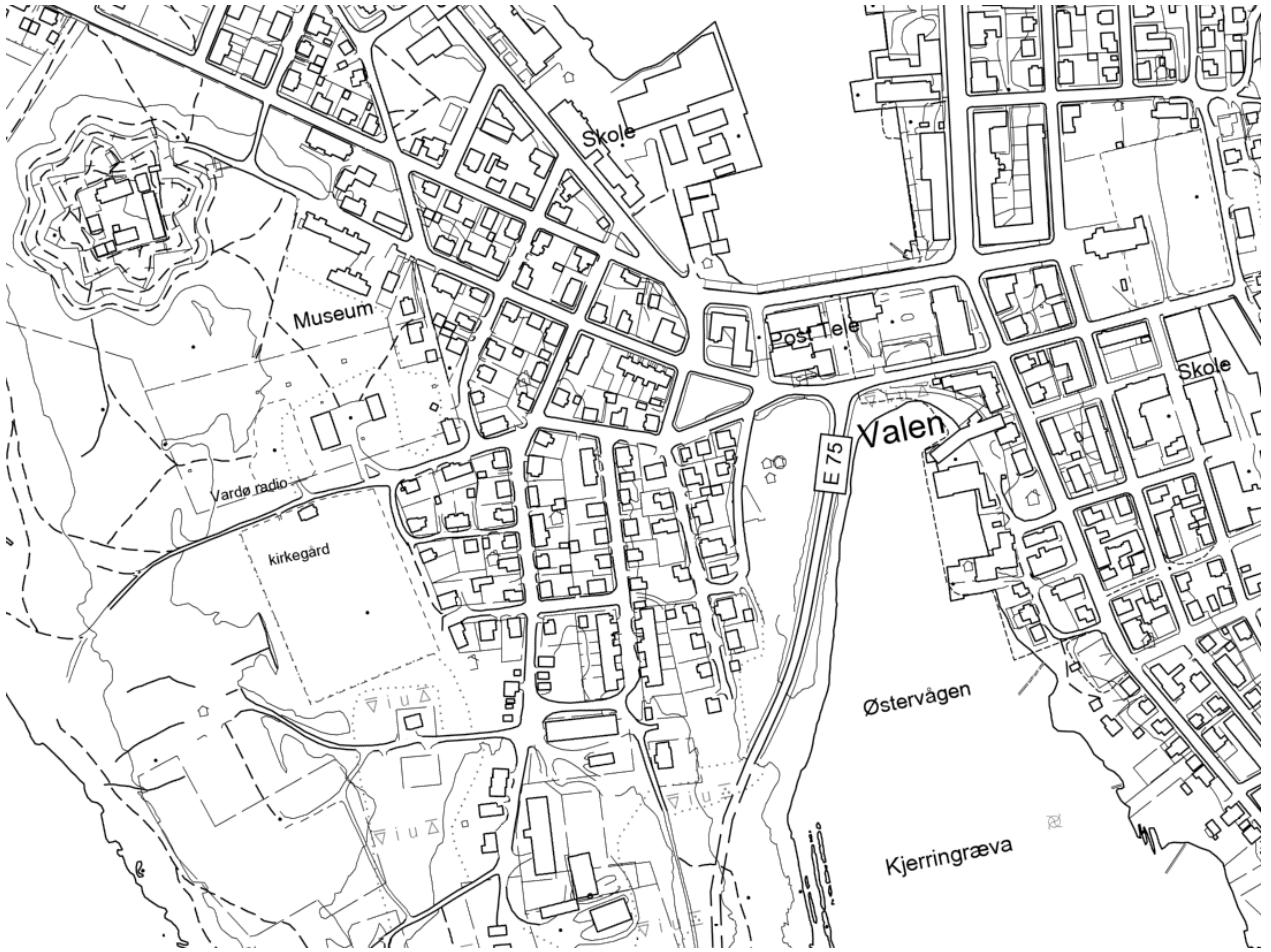
Registreringen av middelalderkirkegårdene i Finnmark fylke er utført av NIKU i 2014

VARDØ KOMMUNE

VARDØ (hovedkirke), gnr. 19 Vardø (Vardø sogn). Vardø kommune. Nedlagt kirkested.
ID 8894

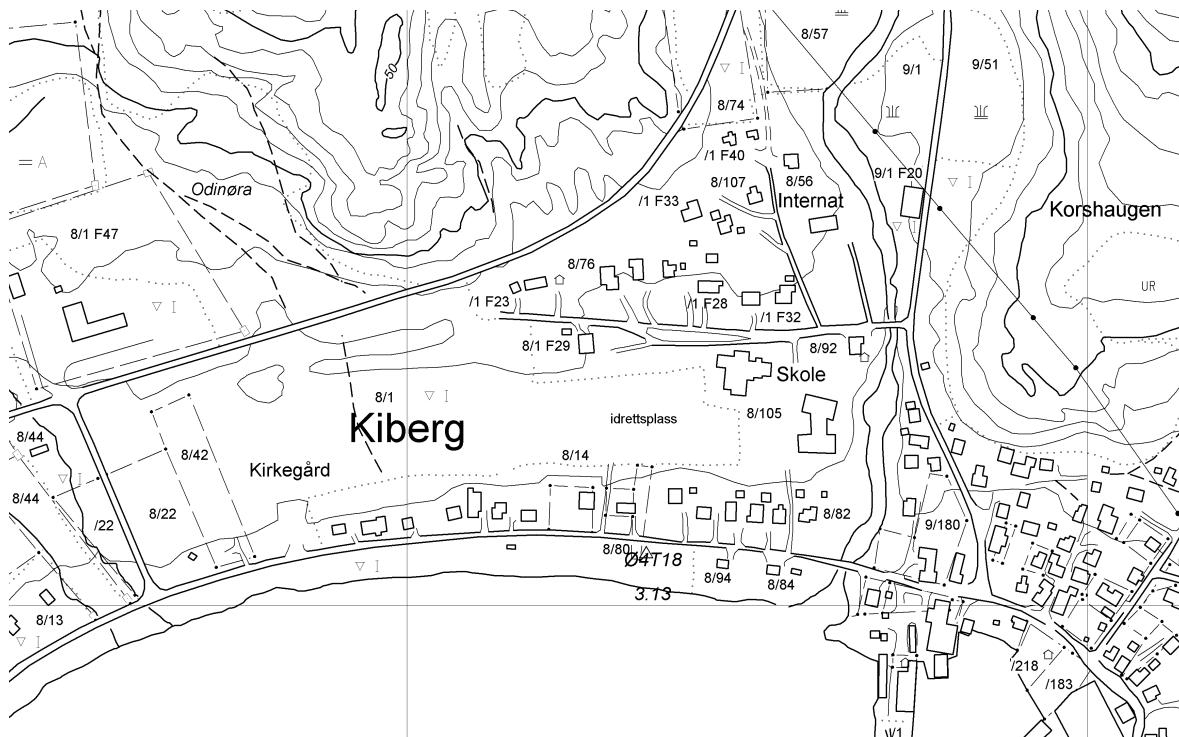
Eldste omtale av en kirke på Vardø er i de islandske annaler for 1307, at den da ble innviet av erkebiskop Jørund (*Herra Jorundr for norðr a Halogaland i Varseyiar oc vigði þar kirkiu*, Storm 1888:74). Trolig er dette den eldste kirken på stedet, da det ved arkeologiske undersøkelser i bygrunnen og på øya så langt ikke er funnet spor av norsk aktivitet eldre enn ca. 1300. Det er rimelig å se både kirke og borganlegg på Vardø i sammenheng med kongelig aktivitet som respons på russisk ekspansjon mot Nord-Norge på 12- og 1300 tallet, samt i forhold til misjon overfor den store samiske befolkning i Varanger (Bratrein 1970:73 m/ref). Rundt anlegget vokste det over tid fram en bymessig bebyggelse, og nåværende Vardø by ligger på disse kulturlagene, både nord og sør for nåværende kirke på oversiden av Kristian IVs gate – opp til 5-6 m tykke lag. Den eldste kirken sto rundt 190 m sørsørøst for den nåværende bygd 1869, om lag der kinoen befant seg rundt 1990. Kirkegården kan avgrensas ved Søndre Langgate 13-19 i vest, Skolegaten 14-20 i øst: ”Skjeletter fra den gamle kirkegården graves opp hver gang det er byggearbeider i dette kvartalet” (Simonsen 1991:194). Kirken er avmerket og avtegna på flere eldre kart; den sto ved søndre våg, litt nord og opp for festningsanlegget. Det er ikke kjent nybygging av kirken mellom 1307 og 1589, eller bygningsmessige arbeider fram til 1689. I 1709 ble kirken beskrevet som stående til nedfalls. I 1599 ble den omtalt som ”et lidet Blokhus, kunde omtrent staae et hundrede Folk udi”, altså en tømmerbygning. Seint på 1700-tallet hadde den et våpenhus og tårn (takrytter?). Etter Linschotens kart over Vardø i 1594/1601 framstår den som en langkirke med lavere og smalere kor, sval på nordsiden av skipet og muligens et våpenhus i vest. En takrytter med løkkuppel kan muligens ha stått over koret, men like gjerne kan den ha hørt til en frittstående bygning (beinhus?) bak kirken. Kirkegården har sirkelformet avgrensning. På et kart fra 1692 framstår bygningen som en langkirke med takrytter over skipet i vest. På en akvarell fra 1694 er kirken avbildet som en langkirke med lavere og smalere kor, tårn ved vestre gavl og et våpenhus inntil/vest for dette. Kirkestedet ble kort etter 1709 flyttet til nåværende lokalitet, og ny kirke ble innviet i 1714. Gammelkirken ble brukt til lagerplass for materialer og ble revet først i 1714-16. Nykirken var en tømmerbygning med korsformet grunnplan, våpenhus samt takrytter over korsskjæringen. I 1750 noterte Nannestad: ”Kirkegaarden [for nykirken] er ikun maadelig indhegnet med Torv og Steen (...) Et Steenkast derfra er den gamle Kirkegaard, som endnu er indhegnet, hvor den gamle Kirke har staaet”. (Wolff 1942:32f, Trædal 2008:257ff m/ref.). I 1589 var Vardø hovedkirke med Kiberg og Vadsø som annekser (Thr.R. 92). I 1694 ble Vardø og Makkaur anneks til Vadsø med res.kap. på Makkaur. Vardø ble igjen eget prestegjeld i 1711. I 1819 ble Vardø nok en gang anneks til Vadsø og på nytt eget prestegjeld i 1849. Sundet mellom Vardø og fastlandet på Varangerhalvøya heter Bussesund (= stort skip), og gnr. 649 er en holme i sundet kalt Tjuvholmen (ca. 1694: *Tiufholmen*, NG 305). Inne på fastlandet vest for Vardø heter det Prestnæringen (ca. 1694: *Præstenæringen*, NG 306) og Prestnæringdalen. (kartreferanse: HÆ 288-5-3 – ikke digitalt ØK-blad).

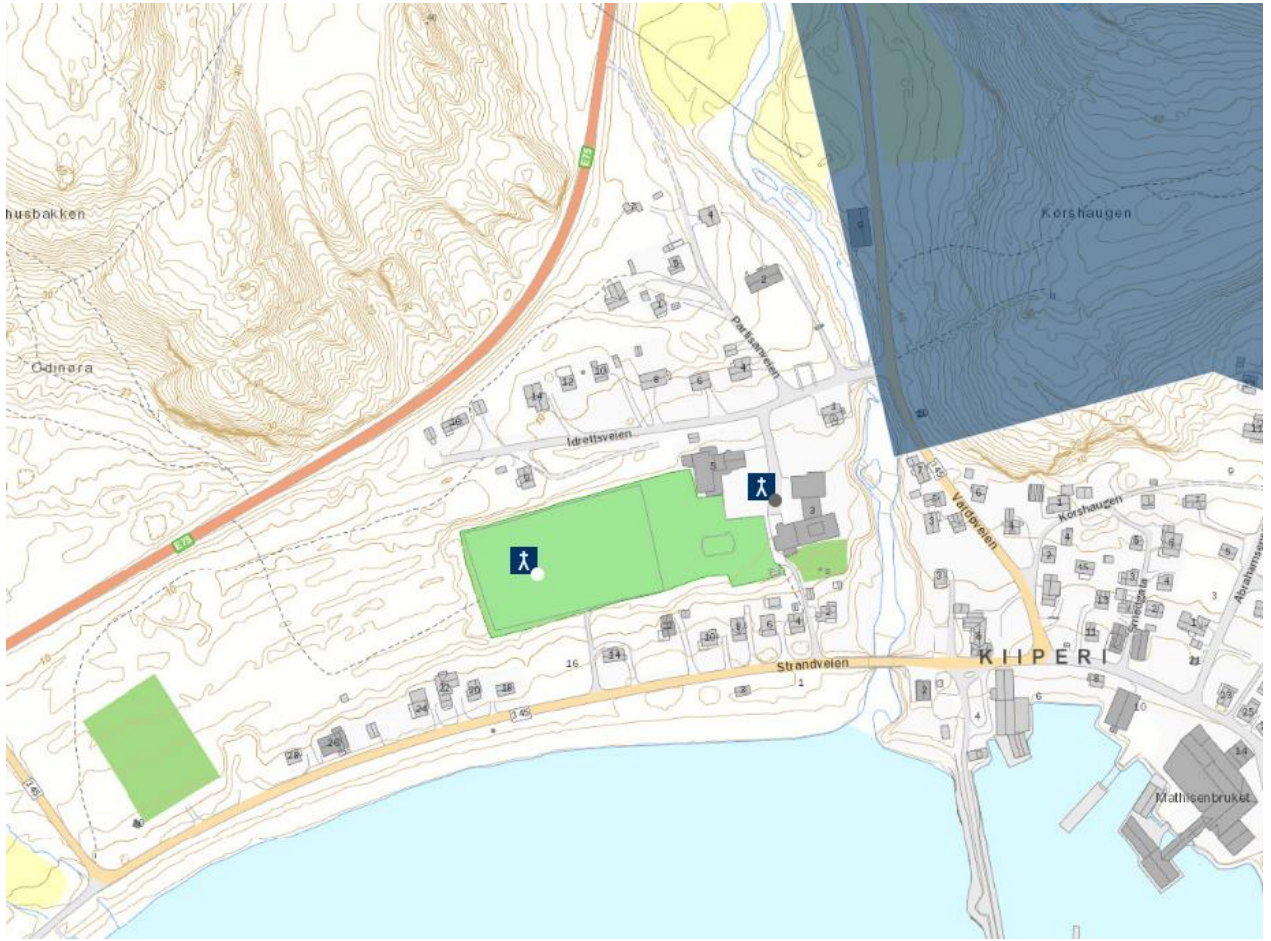

KIBERG, gnr. 8 Kiberg (Vardø landsogn). Vardø kommune. Nedlagt kirkested.

ID 8897 – jf. ID 84769

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 8) Kiberg er i 1589 (*Kyberg*, Thr.R. 92). På slutten av 1500-tallet ble Kiberg beskrevet som følger: ”*Suduest fra Wardöen en j miel ligger inde paa faste lande it werdt, heder Kybberyg, boer och en stor hob folck, och det ligger i Wardöe prestegiæld*” (Storm 1895). I 1589 var Kiberg kirke anneks under Vardø og hadde prest sammen med kirkene i Vardø og Vadsø (Thr.R. 92). Middelalderkirken ble revet ca. 1667, da ny kirke sto ferdig på samme sted dette året. Denne ble bygd i Bergen og fraktet nord til Kiberg og satt opp der. I 1698 var Kiberg den nest rikeste av fylkets kirker. Rundt 1750 ble kirken beskrevet som ”Den smukkeste kirke i hele Finmarken, som med bibelske historier var malet overalt”, men i 1747 var den allerede solgt på auksjon. Nicolaissen skrev i 1891 at kirketufta midt inn på kirkegården var meget utydelig, ”saavidt sees kan, er den henved 20 m lang, koret iberegnet; korets bredde har været 6 m, skibets bredde kan ikke nøiagtig bestemmes”. Ved rivingen ble inventaret bestemt overført Nesseby kirke (Helland 1906:539, Trædal 2008:255f m/ref.). ”Den gamle kirkegården og kirka låg på en låg strandterrasse like V for [Kibergs-] elva. Området blei først rasert av tyskerne under krigen til bunkersanlegg m.v., og dessuten utsletta til fotbollbane (bnr. 14) i [1967], slik at det nå ikke finnes noen rester tilbake. Området mellom fotbollplassen og veien er tett bebygd med hus. Jeg er ukjent med når kirkegården blei nedlagt, men den nåværende som ligger noen hundre meter lenger mot V på terrassen, blei anlagt ca. 1924. Den gamle kirkegård og tuft blei påvist av tidligere graver Trygve Erikssen. Han fortalte og at der låg fleire pomorgraver i utmarka (...) Ifølge Eriksen skal klokka fra Kiberg være havna i Nesseby kirke, og en messehagel i Oscar`s kapell i S. Varanger” (Bratrein 8/8 1968). Trædal (2008:255) ser ut til å mene at middelalderkirken skal ha stått litt lenger øst, der nåværende skolebygning står (bnr. 105), mens kirken bygd 1667 skal ha stått ”på det som nå utgjør vestre banehalvdel” av fotballbanen (bnr. 14). Avstanden fra nåværende kirkegård til ”vestre banehalvdel” er 250-300 m, til skolen ca. 400 m. Åsen øst for Kiberg heter Korshaugen. (kartreferanse: HZ 286-5-1)

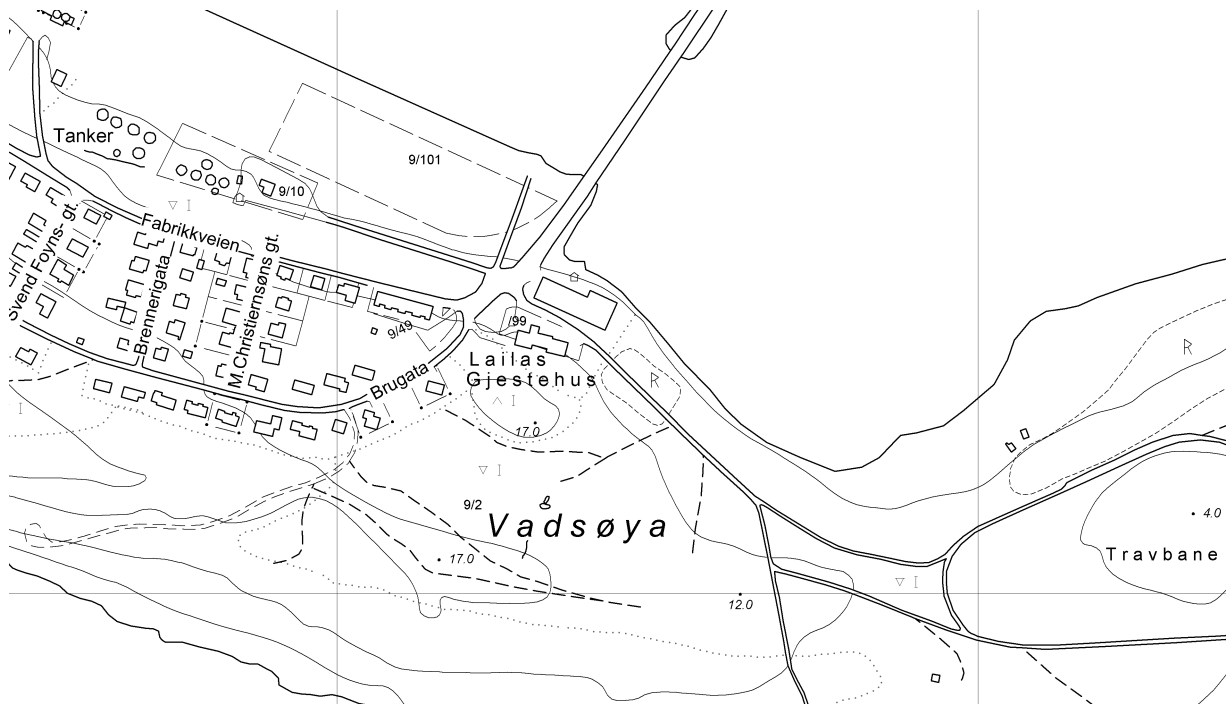

VADSØ KOMMUNE

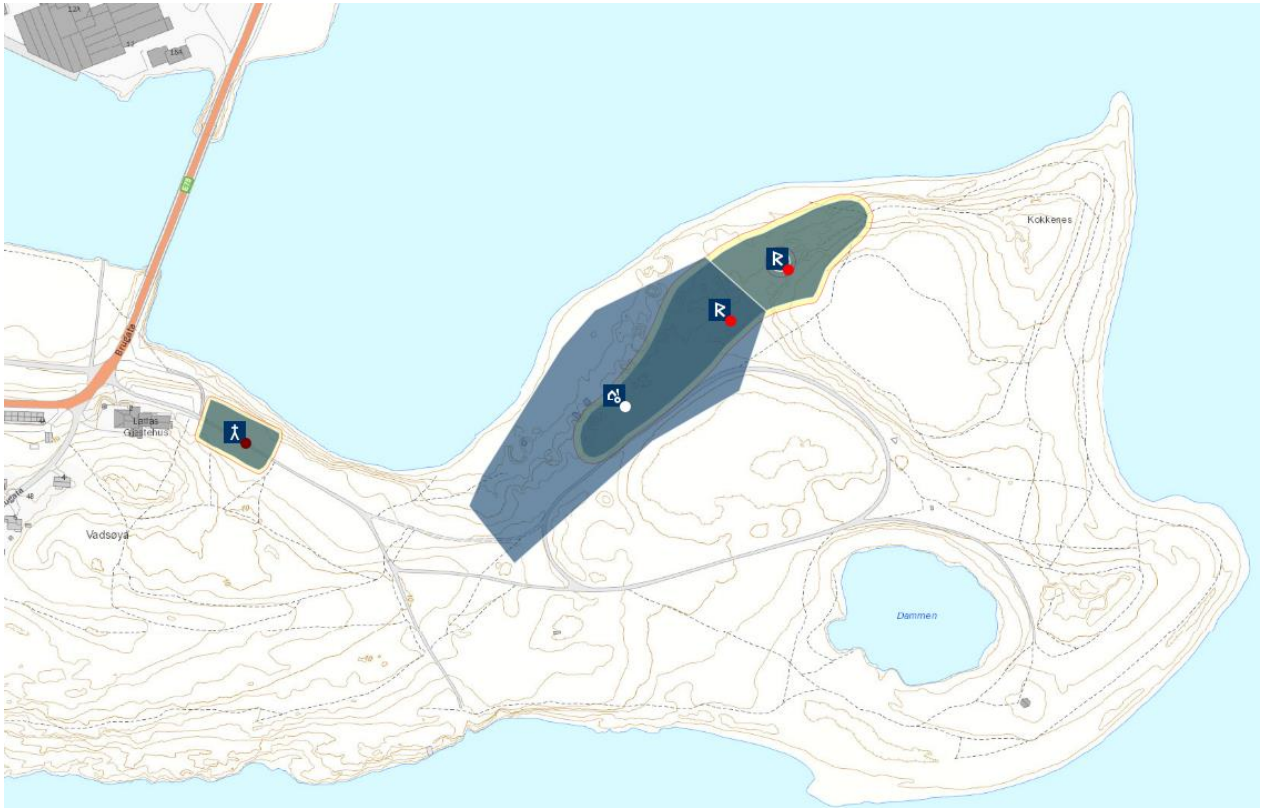
VADSØ, gnr. *52. 70-74 (= 9) Vadsøya (Nord-Varanger sogn). Nedlagt kirkested.

ID 28318

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 9) Vadsø er i 1589 (Wadtzøe, Thr.R. 92). Wadzöen omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). Kirken sto på Kirkeøya (= Store Vadsø, NG 276) under (gnr. 9) Ved Vadsø omtrent midt på nordsida ca. 100 m øst for den nåværende brua over til fastlandet. I 1693 omtales kirken som ”heel gammel og liden for den meenighed der er til”. Bygningen var en langkirke med korutbygg, takrytter over skipet og et våpenhus. Den ble revet rundt 1710, og noe av materialene ble gjenanvendt i kapellet på Angsnes bygd 1719. Tufta, som ligger midt på den gamle kirkegården, ble målt opp i 1864 og skipet var da 17 alen langt, koret var 11x11 alen. Nykirken, en tømmerbygning med korsformet grunnplan og tårn (Sollied 1901:306), ble reist i 1709 og innviet 1711 på Skattøra inne på fastlandet, 800-900 m rett nord for det middelalderske kirkestedet i vestre del av nåværende kirkegård. Denne kirken gikk ut av bruk i 1861 og ble revet i 1869. Våpenhuset ble stående og ble benyttet til ”gravkapell”. Ny kirke ble reist på Galgebakken i 1858-61 og innviet sistnevnte år. Denne ble brent i 1944, og først i 1958 ble nåværende kirke bygd – også den på Galgebakken (Sollied 1901:306, Helland 1906:53ff, Trædal 2008:251ff m/ref.). Den gamle kirkegården er omgitt av et torvgjerde, 1,5 m bredt og nå 0,5 m høyt. Det omkranser et område på 30x60 m. Selve kirketufta ble ødelagt da det ble lagt vei tvers over kirkegården, muligens kan bredden på kirken ha vært ca. 12 m. På 1800-tallet ble russiske fiskere og handelsmenn (pomorer) henvist til å benytte denne kirkegården som da for lengst lå øde. Kort vei øst for kirkegården, mellom sjøen og noen tjern, ligger et meget stort tuftområde med dateringer fra 1300-tallet. Bosetningen var på sitt største rundt 1600 (Bratrein 8-9/8 1968, Simonsen 1991:192f). I 1589 var Vadsø kirke anneks til Vardø (Thr.R. 92), men i 1694 fikk Vadsø egen res.kap. I 1771 ble Vadsø eget prestegjeld. Gnr. 767 heter Presteng, 428. 488 heter Vest for Prestelven, 391 heter Presthus og 871 heter Prestmyra (NG 277f). kartreferanse: HS 281-5-3). (oppdatert tekst 03.08.16, Brendalsmo)

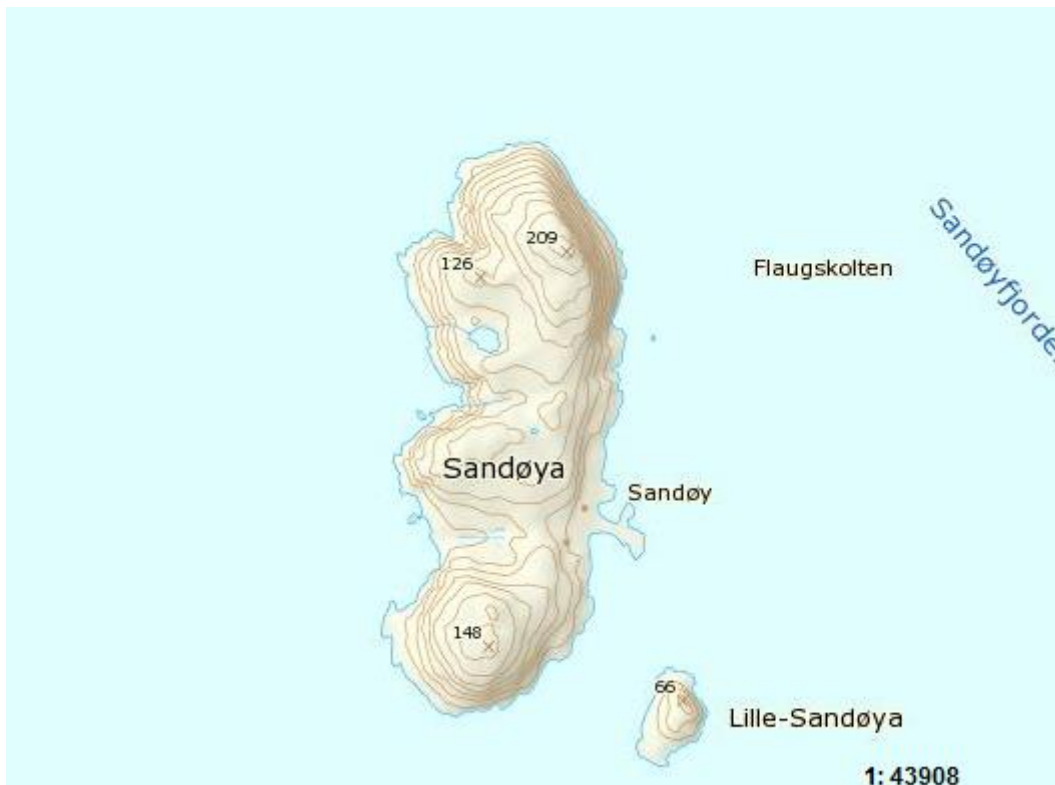

HAMMERFEST KOMMUNE

SANDØYA, gnr. *207 (=1/30) Sandøya med Kamøya (Sørøysund sogn). Hammerfest kommune. Nedlagt kirkested.

ID 56595

”Kirkerne paa Sørøens yderside i *Sandø* og *Bøle*, hvoraf endnu ifølge sikker meddelelse skal sees tydelige spor, tilhører vistnok ogsaa [tidsrummet før reformationen]” (Nicolaisens, Aarb. 1889:9). I en kilde fra 1694 nevnes at ”der har oc waaret en Kiercke paa Sandøen, udenpaa Sørøe wed Kamø, men der boer nu ingen folck”. Tilsvarende i 1725-27: ”Der har i gamle tider været største Væhr og Kirke, som Kirke-gaarden og mange tofter udwiise”. Ved registrering i 1966 ble det registrert hva som kan være rester av en gravplass (”Ved ei keile mot nord var der svært ujamn jordbotn, som etter nedsunkne graver”), men ingen kirketuft (Trædal 2008:334 m/ref.). Trædal anser dette for et mulig middelaldersk kirkested, gitt at Sandøya ligger ved ytterkysten, samt at det er påtagelig få kirker på denne delen av Sørøya. (kartreferanse: ikke digitalt blad).

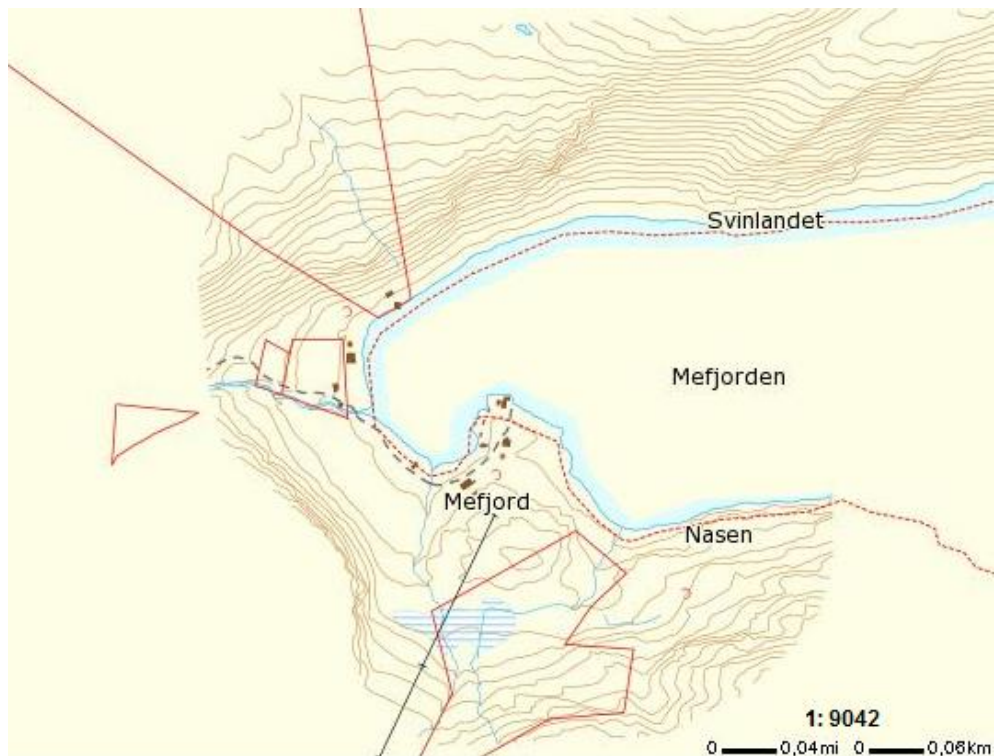

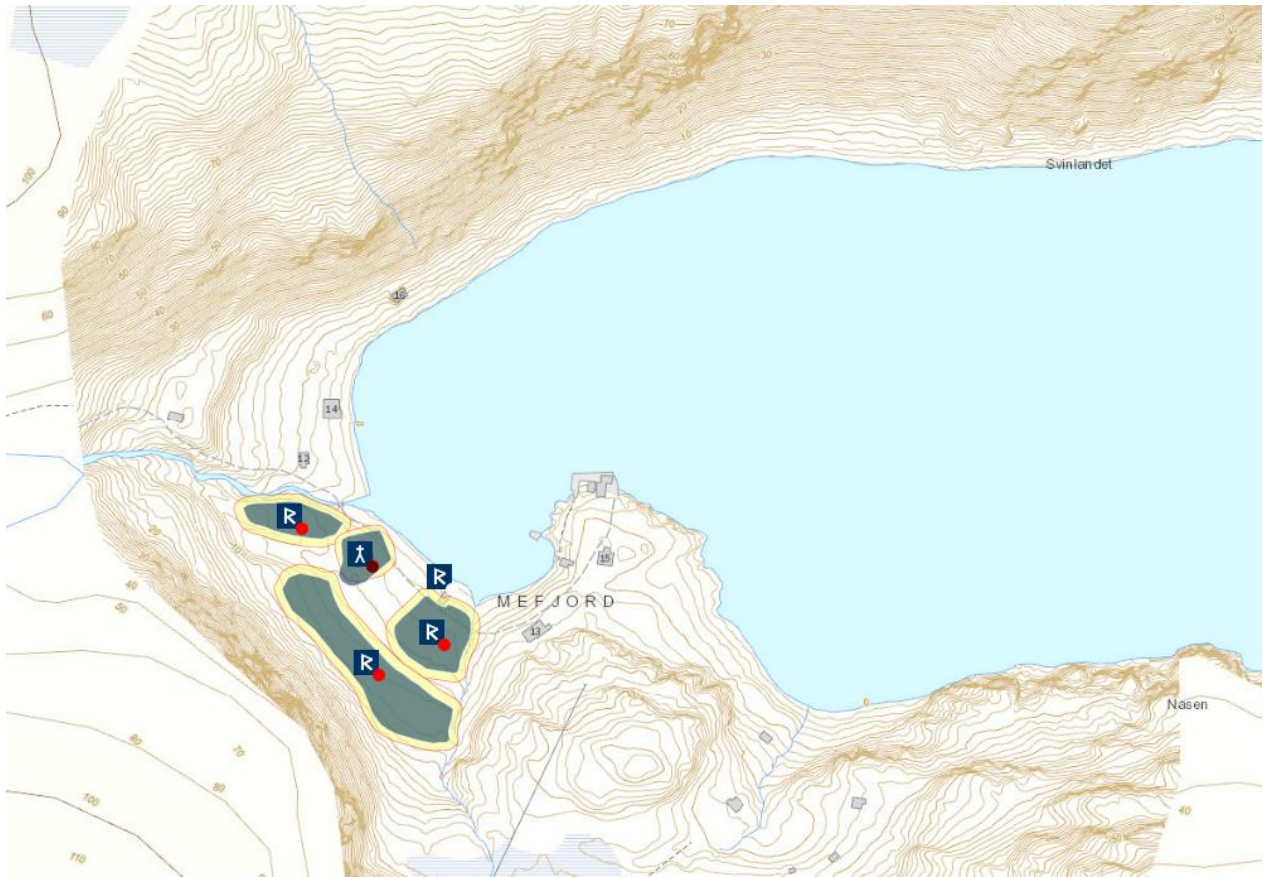

MEFJORD (hovedkirke), gnr. *189 (= 1/89) Mefjord (Sørøya; Sørøysund sogn).
Hammerfest kommune. Nedlagt kirkested.

ID 7867

Eldste omtale av en kirke på bnr. 89 av (gnr. 1) Mefjord er i 1589 (*Meijfiord*, Thr.R. 92). Mefjord var da eget prestegjeld. *Midfiord* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). Rundt 1915 var det 15 fastboende familier og mange rorbuer, og i mellomkrigstida var det 8 oppsittere og skoleinternat. Etter krigen (1940-45) er stedet tilnærmet fraflytta og fiskebruket nedlagt. Ved registrering i 1966 kunne følgende observeres: ”Jorda holdes godt i hevd (han driver med utegangssauer), og var nå så grasgrodd at befarings var nesten heilt umulig. Det eineste som kunne skjelnes var innhegninga til kirke, ca. 16x16 m, med låge jordvoller (ca. 60 brei og 40-50 høg), med stein i. En del stein oppgis rydda vekk. Forpakteren oppgir at der [er] atskillige tufter utover jorda, men en del er sletta ut. I potetlandet ved kirka har han i alt funne 6 mynter fra tidlig 1700 (danske), 3 sølv og 3 koppar (bortkommet) (...) Inne i kirkeinnhegninga synes tufta etter kirken, som en langstrakt forhøyning, men p.g.a. graset umulig å se konturene av”. Kirken har stått på ei flate opp og sør for en liten elvemunning innerst ved fjordbunnen. Nicolaisens anslo i 1889 at tufta viste til en kirke med målene 9x6 m. I 1668 ble kirken betegnet som en ”liden annex, som snart findes ødde”. Kirkestedet ble lagt ned i 1672 eller 1674. Hammerfest ble rundt 1620 hovedkirke (”I Hammerfæst staar Kirken did henfløt Anno 1620”) og Mefjord anneks (Bratrein 7/7 1966, Aarb. 1889:6, Trædal 2008:332f m/ref.). Uttrykket ”did henfløt” bør trolig oppfattes slik at en eldre kirkebygning ble fysisk flyttet dit fra et annet kirkested, men det er også mulig å oppfatte det slik at Hammerfest var et seinmiddelaldersk kirkested som fikk tilflyttet en ny kirkebygning i 1620 og at den i den anledning ble hovedkirke. I Hammerfest ble det reist ny kirke i 1684, 1744, 1837-40 og etter brann i 1890 ble nåværende kirke oppført i 1893 (NG 123, Trædal 2008:320ff m/ref.). Et kapell ble oppført i Kvalsund i 1763 (NG 138). Fram til 1919 het sognet Hammerfest landsogn herred. Hammerfest landdistriktet ble i 1869 delt i Hammerfest landsogn herred og Kvalsund herred. Fjorden kalles på samisk Gir`kovuodna (=Kirkefjord) (NG 131). (kartreferanse: GE 298-5-2).

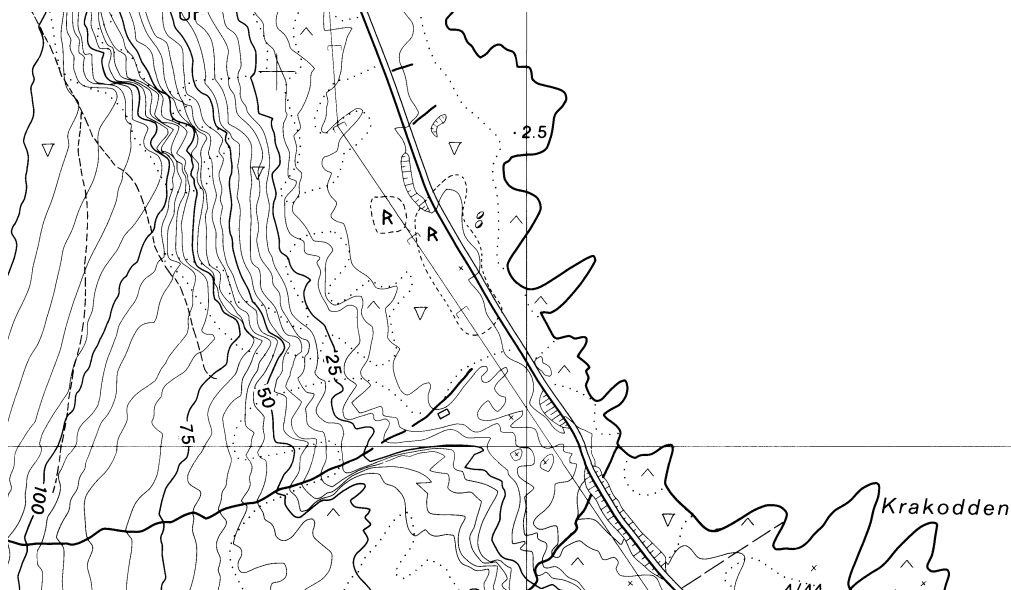

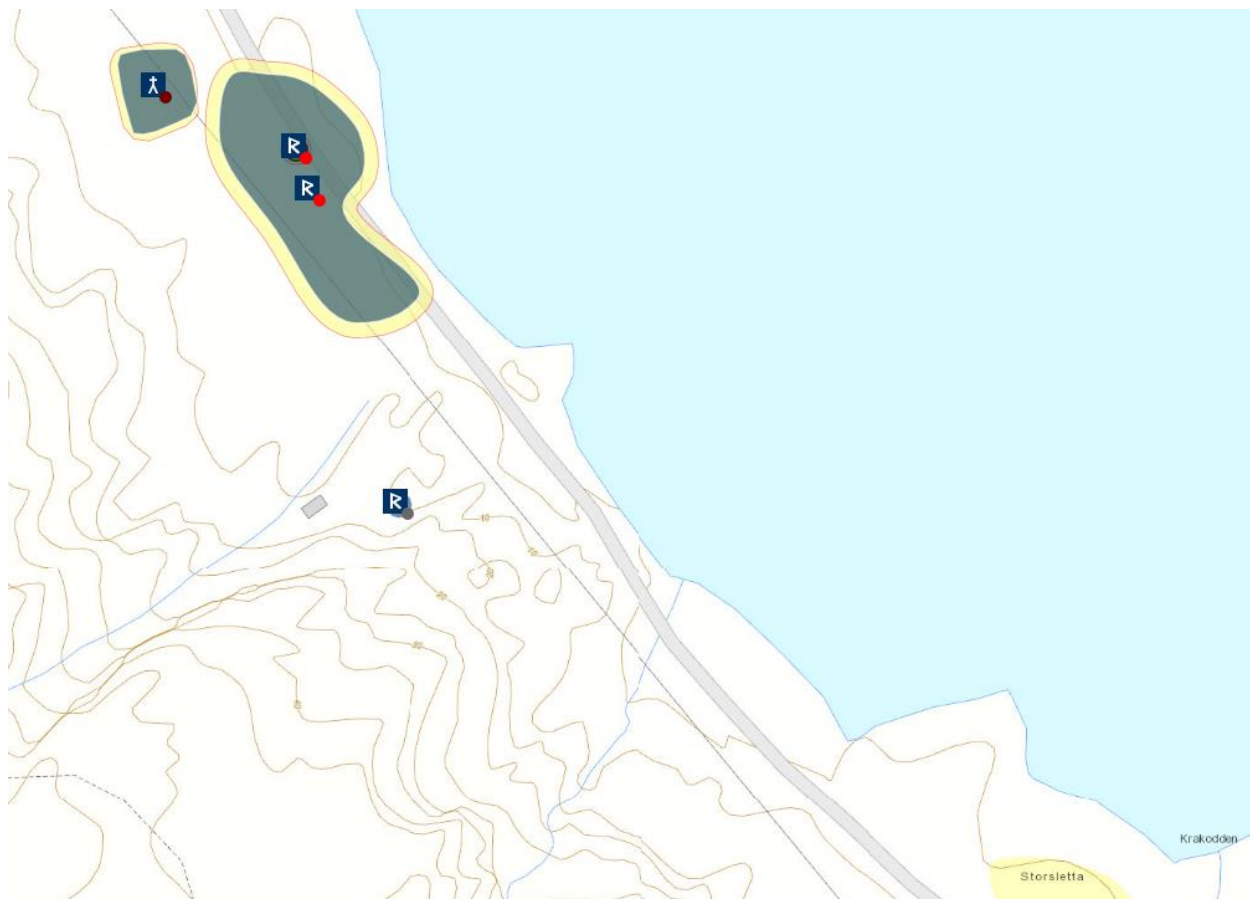
LOPPA KOMMUNE

YTTERVÆR [Gammelvær, Loppa](**hovedkirke**), gnr. 19 (=4) Loppa (Loppa sogn). Loppa kommune. Nedlagt kirkested.

ID 17822

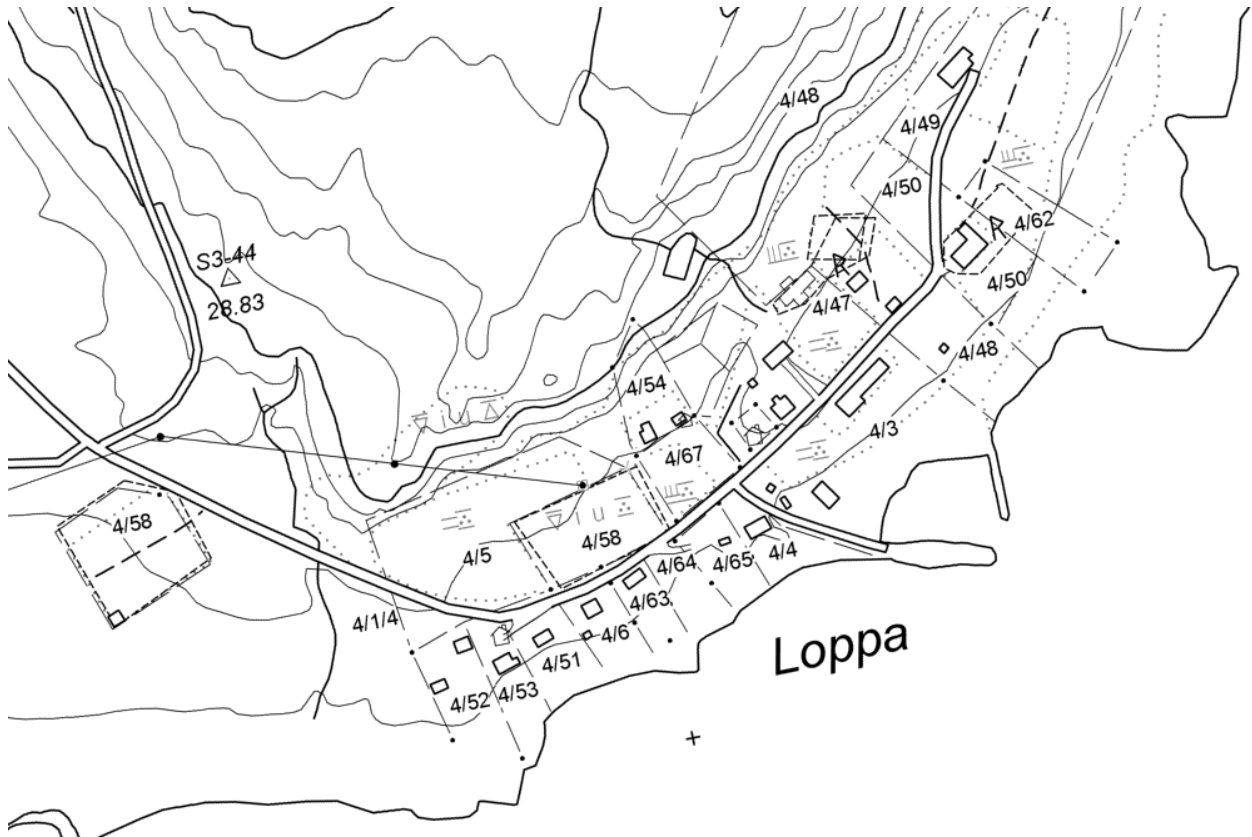
Eldste omtale av en kirke på (gnr. 4) Loppa er i 1589, og Loppa var da eget prestegjeld (Loppen, Thr.R. 92). Prestegård til kirken nevnes likevel først rundt 1900 (gnr. 19/21 Loppens Præstegaard, NG 111). Middelalderkirken sto på bnr. 1 (tidl. 17) Yttervær (Gammelvær) nordøst på øya Loppa. Kirken og kirkestedet ble flyttet tidlig på 1600-tallet ca. 5 km sørover til Loppaværet (nåværende Loppa) til gnr. 19 (=4/3) (Sollied 1901:273). Ifølge et gammelt sagn skal russerne på et tidspunkt ha brent kirken i Yttervær (Nicolaisen, Aarb. 1889:4). Kirkegården med kirketufta ligger inntil/nordvest for stedets gårdshaug, begge merket med rune-R på ØK. Gårdshaugen er 95x25 m og 1,5 m høy, og en vei skjærer gjennom den i dens østre del. Kirkegården har en utstrekning på ca. 30x26 m, og avgrensningen består av tørrmurt gråstein med torv øverst og er for det meste bra bevart. Bredde 1,20 – 1,40 m og høyde 60 – 90 cm. På innsiden er en rekke graver synlige, med noen få steiner som stikker opp. Porten i SØ-hjørnet er markert med to store skiferheller i oppreist stilling. 1,50 hhv. 0,90m høye, med 0,95 m mellomrom. Midt inne på gravplassen ligger kirketufta, som i 1966 var meget overgrodd og utflytende. Tufta ble arkeologisk undersøkt i 1999. Bygningen hadde vært fundamentert på syllsteinsrekker men med torvvegger og en mulig indre kledning i tre, bygningsarealet var 7,5x7,0 m utvendig målt og 5,5x5,5 m innvendig. Golvet var belagt med skiferheller. Inne i bygningen fantes flere graver lagt ned etter at bygningen var gått ut av bruk. Inne i bygningen ble det observert rester av tørrmurer, tolket som en sekundær kirkebygning. Denne kan ha vært et kapell som ble benyttet for en periode etter at kirkestedet var flyttet men mens gravplassen fortsatt var i bruk. Under dette arbeidet ble det observert at nåværende åpning i kirkegårds-muren trolig er sekundær, og at den opprinnelige åpningen nok befinner seg om lag midt på den østre murlengden. Gårdshaugens bunnlag er arkeologisk datert til AD 1170, hvilket kan antyde at kirkestedet kan være langt eldre enn 1500-tallet (Bratrein 28-29/6 1966, Simonsen 1991:142f, Trædal 2008:361ff m/ref.) I 1593 omfattet Loppa prestegjeld værene Loppa, Yttervær, Yttersilda, Øksfjord, Nusfjord, Ulvsfjord, Bersfjord, Frakfjord og Ansnes. I 1624 nevnes dessuten Helkil og Loppakalven (Sollied 1901:272). (kartreferanse: FR 288-5-3).

Kirken fra Yttervær sto på Loppa gamle kirkested til 1670, da ny kirke ble bygd på stedet av sogneprest Torben Reierssøn Gamst. Ved besiktigelse 1694 ble den beskrevet som i seg selv god, det manglet hvelving i både skip og kor og at vinduene var blåst i stykker, samt at altertavlen var gammel og prekestolen god. I 1697 het det at den var temmelig brøstfeldig, og to år seinere at den da behøvde «stor reparation» (Sollied 1901:273). Trolig ble ny kirke reist først i 1747, også denne i laft. Den sto ovenfor veien og drøye 50 m vest for nåværende kirke. Kirken ble brent i 1944, og grunnmuren er fortsatt synlig. På begge sider av grunnmuren, mot sørvest og nordøst, ses rester av et steingjerde. Rett ved/øst for det nordøstre steingjerdet ligger en kirkegård omgitt av et torvdike, eldre enn 1747. Muren ved torvdiket er etter all sannsynlighet avgrensingen av stedet for kirken fra tidlig 1600-tallet. ”Muren var av torv, 1 – 1,40 brei og 40 – 50 cm høy (...) Ved nærmere studium av bildene [fra Bratreins befarung] synes der [ifølge Bratrein i april 1969] nokså tydelig ei stor tuft inni den store innhegninga. Dette lot seg ikke konstatere på stedet under befarunga (...) Lillenskiold ca 1698 har tegning av Loppaværet med kirka midt i bebyggelsen, og synes da å være ei langkirke med skip og kor, men uten sakristi, våpenhus og tårn. Det samme synes også å framgå av et maleri fra ca 1750, gjengitt hos Ytreberg”. Innhegningen har hovedorientering N-S, utstrekningen er om lag 21x24 m. Om lag 300 m sørvest for nåværende kirke, inntil veien på oppsiden, ligger en innhegnet, nedlagt nyere tids kirkegård der er god del gravsteder fortsatt er synlig. Nåværende kirke, en steinbygning, står på gårdshaugen etter den gamle prestegården, der det er gjort middelalderiske boplassfunn. Nåværende kirkegård ligger på Loppasanden, et stort flyvesandområde 400 m sørvest for den nåværende kirken (H.D. Bratrein 28-29/6 1966 m/tillegg av april 1969, Simonsen 1991:141f). I 1723 ble Hasvik og Sørvær sogn som anneks forent med Loppa prestegjeld. Øksfjord ble anneks til Loppa i 1848. Øksfjord kirke ble bygd på (gnr. 3) Øksfjord i 1842 [1698 Oxfiord fiskevær], ny kirke ble oppført der i 1898 (NG 93).

Retten nordøst for kirkene i Loppaværet heter det Prestbergan. Vest for kirkene, opp for Loppasanden, finnes navnene Klokkerlien og Korset. (kartreferanse: FR 287-5-3). (Oppdatert tekst 04.08.16, Brendalsmo)

HASVIK KOMMUNE

SØRVÆR (hovedkirke), gnr. *49 (= 1) Sørvær (Sørøya; Hasvik sogn). Hasvik kommune. Nedlagt kirkested.

ID 88063

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 1) Sørvær er i 1589 (*Sørøver*, Thr.R. 92). En prest – trolig bosatt på stedet – skulle betjene Sørvær og Hasvåg kirker. *Seierwerdt* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). Kirken var vinteren 1696-97 ”mestendels nedfalden” og ble ikke gjenoppbygd (NG 114), og i 1889 (Nicolaissen) fantes ingen spor etter tufta. ”Der er nå ingen fast tradisjon om kirkestedet, men derimot for kirkegården, som blei utpekt på en stor flat berghaug rett sør for været (...) På kirkegården var rester av graver og nedsenkninger, slik at tradisjonen om denne nok er riktig (...) I 1717 nevnes ’tidligere kirke’ på stedet” (H.D. Bratrein 5/7 1966 m/tillegg april 1969). Den gamle kirketufta med gravplass er dokumentert sørøst på øya Værret, der det heter Kirkegårdshaugen og hvor det ikke er noen bebyggelse. Et område rett nord for Kirkegårdshaugen, merket med rune-R på ØK, er den stedlige gårdshaug. I 1694 ble kirken betegnet som meget gammel, og samme år ble det meste av inventaret overført Hasvåg kirke. Året før ble det notert at det ikke hadde vært utført kirkelige handlinger det året, og i 1697 hadde nær samtlige oppsittere forlatt været og ”alder og storm” hadde sist vinter lagt kirken øde. Før 1708 var bygningen falt sammen (Helland 1906:204, Trædal 2008:336f m/ref.). Sørvær var rundt 1500 et viktig vær og ei svært god havn. Da fogden på Vardøhus i 1530 lå i været skrev han et brev til erkebiskop Olav om diverse tildragelser nordpå, derunder om tendenser til lutheranisme i Finmark generelt (*nogenn lutherij yblanth almwgen ssom swnden tiill kommæ hæimelighe*, DN VIII:623). Sørvær var krongods, i 1385 forlent en *Pormoder Andresson* (DN I:496), og i 1532 lå det til fru Inger (på Austrått) i og med at hun da forlangte erstatning av erkebiskop Olav for at denne hadde forvoldt henne skade og tap – derunder av *xlvj spech aff Sødherwær i Findmarchenn* (DN IX:715). Stedet har lang historie, i og med at det er funnet et sverd fra yngre jernalder her (Trædal 2008:336). Sør for Sørvær er et bratt fjell kalt Prestberget (NG 122), på østsida av holmen der Værret ligger heter det Likvika, og rett ut i vest ligger Likholmen. (kartreferanse: FU 294-5-3).

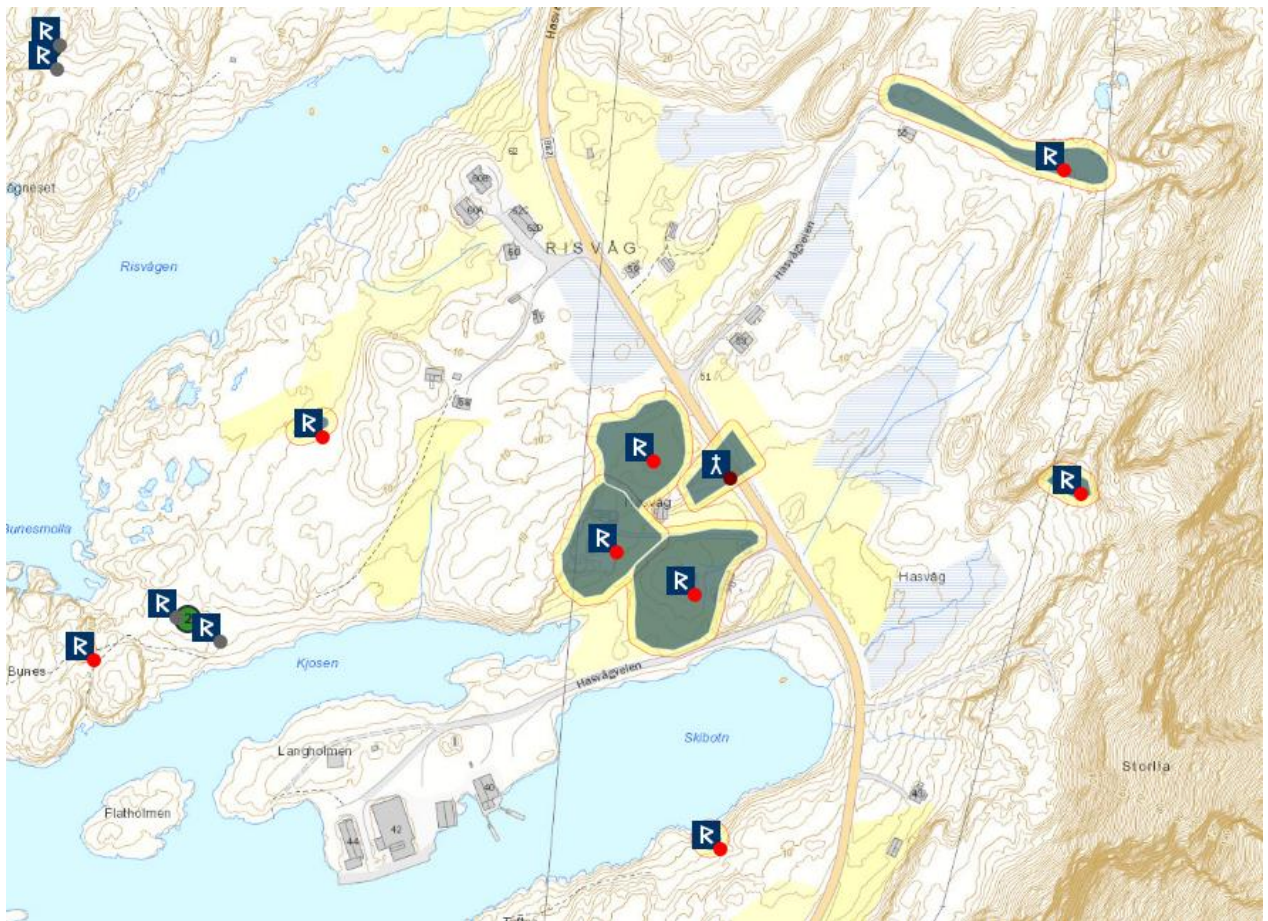
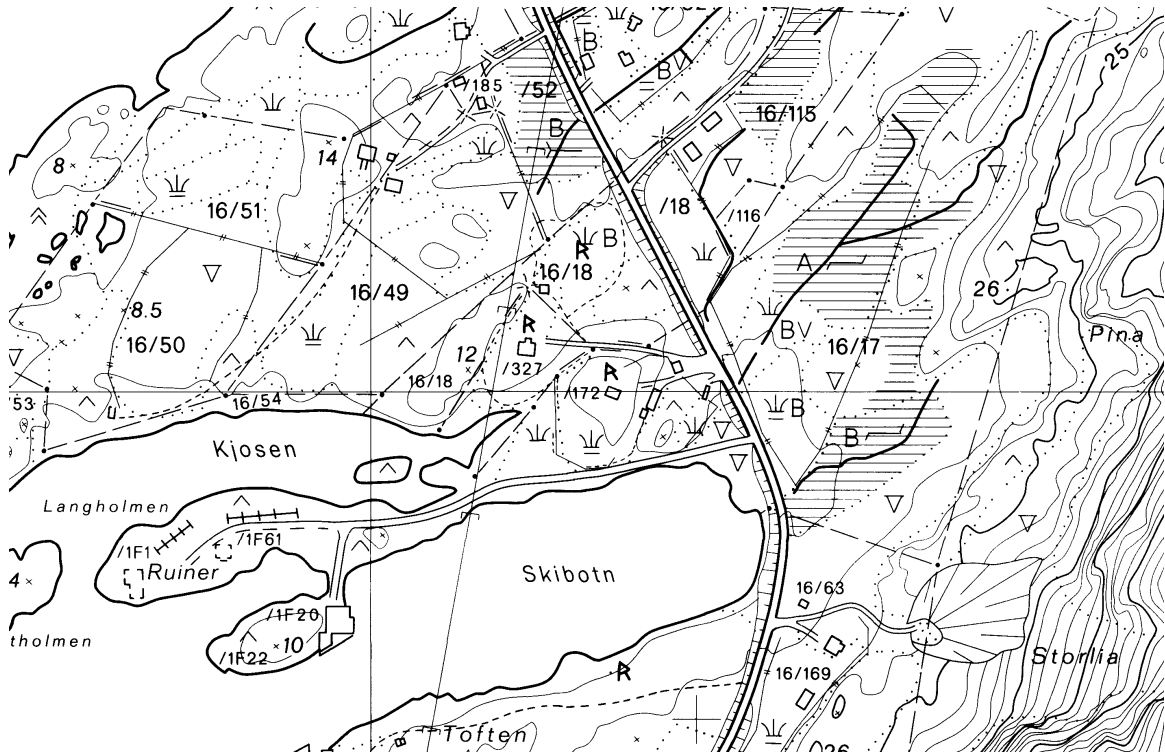

HASVÅG, gnr. *32. 33 (= 16) Hasvåg (Sørøya; Hasvik sogn). Hasvik kommune. Nedlagt kirkested.

ID 88062

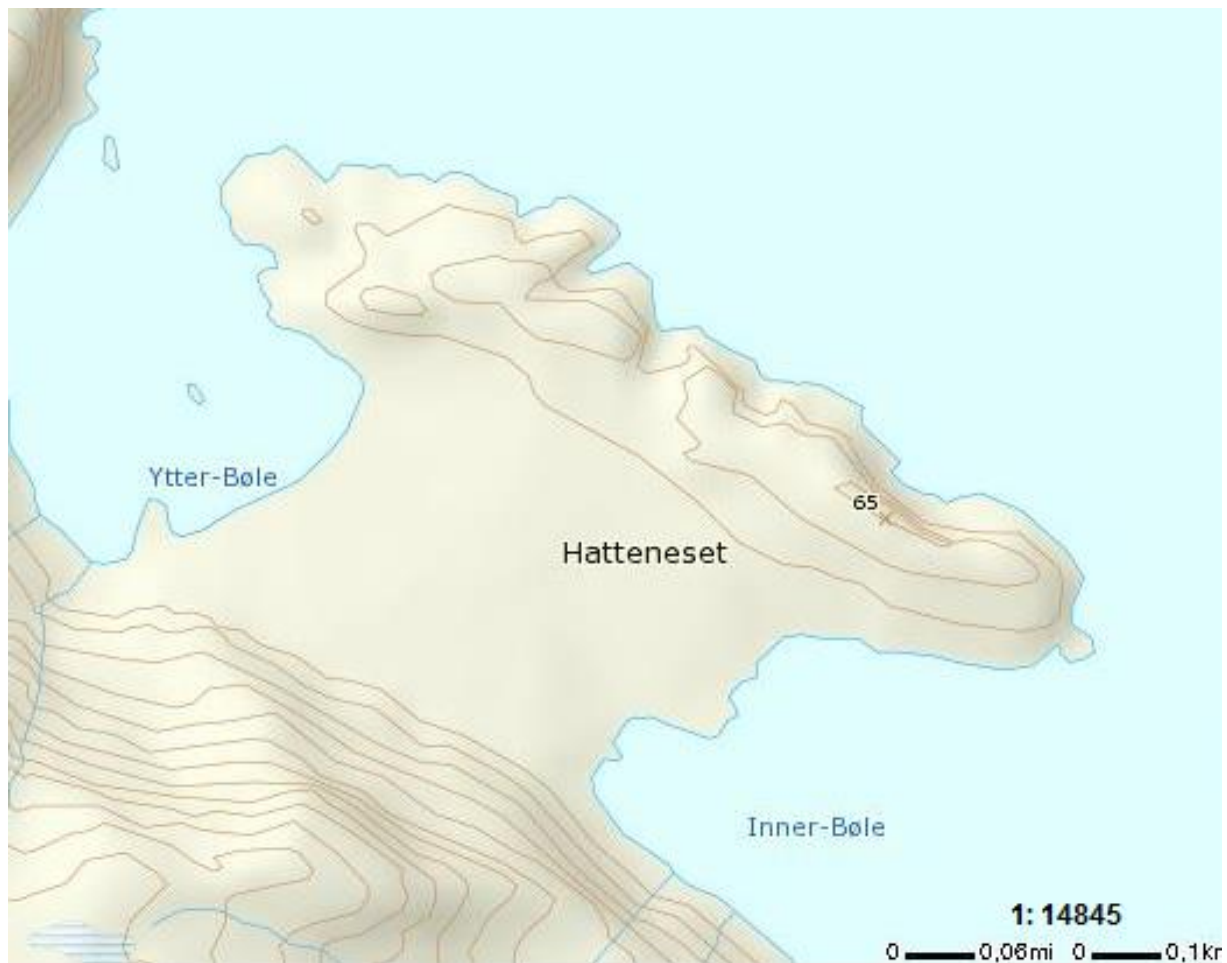
Eldste omtale av en kirke på (gnr. 16) Hasvåg er i 1589 (*Hadsuog*, Thr.R. 92). Kirken ble da betjent av presten ved Sørvær kirke. Hasvåg ligger om lag 2 km nordnordvest for tettstedet Hasvik og har samme gnr. *Haswog* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). I 1690 ble en kirke på stedet reparert, derunder tårnet (takrytter?). To år seinere ble en forfallen kirke revet og ny kirke reist. I den forbindelse ble det notert at kirkegårdens østre port var reparert. Det finnes videre en tradisjon om at gravplassen i det store og hele var inngjerdet med ryggvirvlene fra hval. Nykirken var en rektangulær tømmerbygning med et (trolig seinere tilføyd) mindre kor i øst. Den forfalt svært raskt, enten fordi kirkevergene ikke var fastboende men fremmede handelsfolk, eller fordi nybygget var satt opp av ukyndige. I 1712 var materialer til ny kirke framskaffet, men det ble samtidig bestemt at kirkestedet skulle flyttes et par kilometer sørøstover til Hasvik (Trædal 2008:339ff m/ref.). Det er ingen stedlig tradisjon om hvor kirken sto, men det er registrert ei tuft innerst i vågen, på nordsiden av pollen Skibotn og rett inn/øst for bukta Kjosén. Her er det merket av på ØK tre området med rune-R. Mellom det nordligste (bnr. 18) og det sørligste (bnr. 172), i området som ikke er R-merket, ligger en kirkegård og ei tuft. De tre R-merkede arealene er gårdshauger. Tufta var synlig i 1889, og under krigen (1940-45) ble det observert skjeletter i veiskjæringa mot vest. ”Mellom disse tomter og veien Hasvik – Sørvær [RV 884] ligger en låg liten gårdshaug mellom to bergrabber, ca. $\frac{3}{4}$ m høg, ca. 30-35 m tverrmål. På den austlige del av haugen ligger ei tuft, ca. 8x10 m ytre mål i N-S og Ø-V retning, som tradisjonen ikke veit noe om, men som kan være kirketufta. Veggene er låge, ca. 20-30 cm, og utflytende, med litt stein i, og det er vanskelig å få tak i et skikkelig omriss av tufta. Ca. 30 m mot vest går restene av et gammelt oppmurt steingjerde langs bergnabben, men det er uvisst om dette eventuelt har vært kirkeinnhegning. Bak bergnabben på østsida ca. 20-30 m ligger kirkegården. Den dekker et ganske lite område, delvis også bergnabben, og har mye ujevnheter etter gravene. Den går på begge sider av veien, og mye skjelettdeler ble funnet under veibygginga (lenge før krigen), og en del gjenstander: beinskjeier, runesteiner etc. (innsendt?). Opplysningene om det som blei funnet var noe svevende. Skjeletta låg $\frac{1}{2}$ alen djupt (...) Lilienskiold [ca. 1698] har ei tegning fra Hasvåg, som bl.a. viser ei bygning på en liten haug, som tydeligvis er kirka, med våpenhus, skip og kor, men uten tårn, sett fra vest” (H.D. Bratrein 3-4/7 1966 m/tillegg april 1969). I 1723 ble Hasvik og Sørvær sogn som anneks forent med Loppa prestegjeld. Øksfjord ble anneks i 1848 (NG 93). Av inventaret i Ingøy kirke ble en altertavle (skap?) og en skulptur av en hellig biskop overført til Måsøy da kirkebygningen ble flyttet dit i 1747. Fem andre skulpturer ble til samme tid ble overført kirken på Hasvik men er seinere blitt innlemmet i Oldsaksamlingen i Oslo (Liepe 2001:80 m/ref.). (kartreferanse: FV 291-5-3).

BØLE (BØLEFJORD), gnr. *56. 78 Ytre og Indre Bøle (Sørøya; Hasvik sogn). Hasvik kommune. Nedlagt kirkested.

ID 47256 – jf. ID 83996

”I Skattemandtallet for 1668 heder det, at der i Bølefjord i forðum Tid har været en Kirke” (NG 114). ”Kirkerne paa Sørøens yderside i *Sandø* og *Bøle*, hvoraf endnu ifølge sikker meddelelse skal sees tydelige spor, tilhører vistnok ogsaa [tidsrummet før reformationen]” (Nicolaiszen, Aarb. 1889:9). Også i 1799 vistes rester av kirkegård og kirketuft, men under befaring i 1966 var sporene borte: ”Noe kirketuft var det ikke mulig å lokalisere, og der var heller ingen å få tak i som kunne gi opplysninger om eventuell lokal tradisjon” (H.D. Bratrein 5/7 1966). Trædal (2008:335) anser dette for et mulig middelaldersk kirkested, gitt at Bøle har god havn og godt fiske, at stedet ligger ved ytterkysten, samt at det er påtagelig få kirker på denne delen av Sørøya. (kartreferanse: trolig FX 295-5-1).

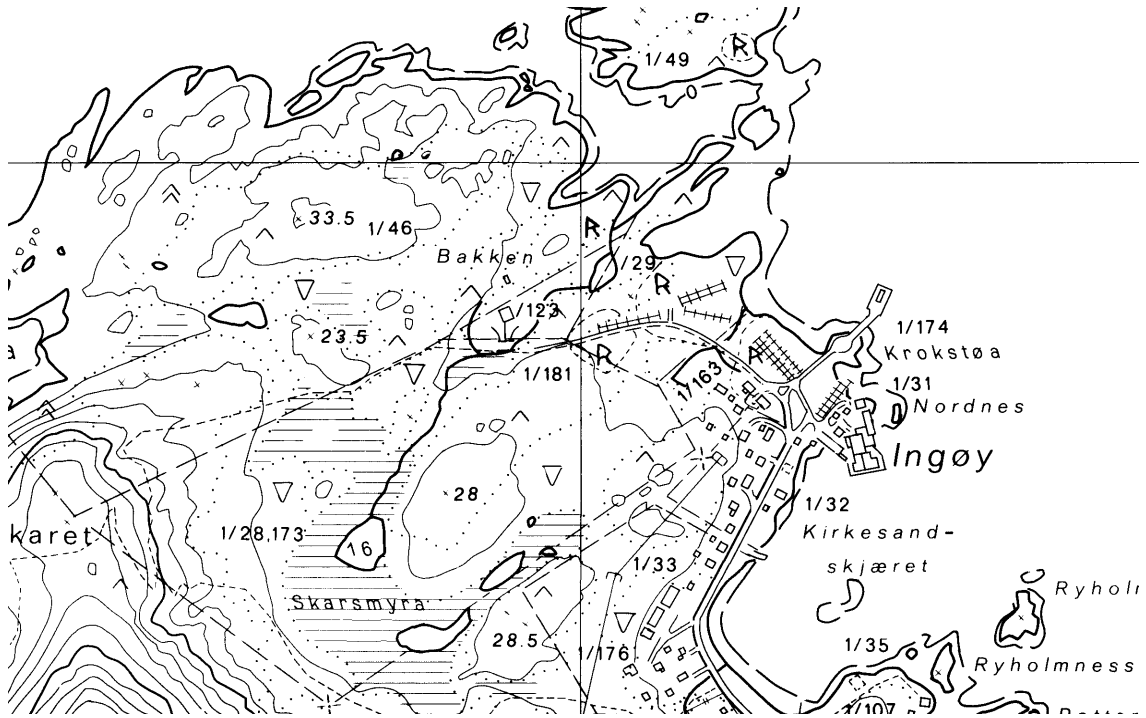

MÅSØY KOMMUNE

INGØY, gnr. 138a (= 1) Ytre Ingøybakken (= Gamle Kirkegård) (Ingøy; Måsøy sogn). Måsøy kommune.

ID 17754 – jf. ID 89087

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 1) Ytre Ingøybakken er i 1589, og Ingøy var da eget prestegjeld (*Jnghen*, Thr.R. 92). I 1630 ble Hjelmsøy anneks til Ingøy kirke (NG 150). *Jngent* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær med rundt 300 innbyggere (Storm 1895). Det er gjort flere gjenstandsfunn på stedet fra yngre jernalder og middelalder, hvilket antyder at Ingøy kan ha hatt bosetning forholdsvis tidlig. En langkirke i tømmer ble i 1694 beskrevet som forfallen, og tre år tidligere var den blitt skordet opp. ”Hovedkirken” ble i 1694 nevnt som ”den største og maa være ældste iblandt dem der i landet”, men grunnlag i kirkens rike, seinmiddelalderiske inventar: ”Altertavle forgylt med mange andre forgylte Tavler med Helgene paa, og andet forgylt Tøy i Kirken, som haver været efter Papisternis Tider, og er saadan Forgyldning meget tyk og stærk” (Bugge 1932:42 m/ref.). Kirken hadde da et frittstående klokkeårn, også forfallent. I 1709 begynte oppføringen av en ny kirke i laftet tømmer, og denne med kirkegård ble innviet i 1712 og sto ferdig i 1714. Forut for nybyggingen var det diskusjon om kirkens form og utseende samt hvor den skulle reises. Biskopen mente den skulle være en langkirke, at den burde stå på samme sted som den eldre kirken, og at tømmer fra den gamle burde kunne benyttes i den nye. Amtmannen ville ha en ny tømmerbygning med korsformet grunnplan, og han gikk på egen hånd i gang med bygging på et nytt kirkested. I 1746-47 ble denne kirken demontert og flyttet til Måsøy. Deretter var Ingøy uten kirke fram til 1866. Dette nybygget ble på 1880-tallet ødelagt av en orkan, men kirken ble reparert i 1883 og sto til siste krig da tyskerne brente den. I 1957 ble den nåværende kirke innviet. Det råder noe usikkerhet mht. hvor middelalderkirken sto. Nåværende kirke står på bnr. 107 på Ryholmnesset, og tilhørende gravplass ligger drøye 50 m vest for kirken. Rett nordnordvest for Krokstøa og kaianlegget på Nordnes, drøye 200 m nord for nåværende kirke, ligger to gårdshauger i sjøkanten – merket med rune-R på ØK. Rett inntil/vest for den nordre av disse ligger et rektangulært område, også merket med rune-R, og dette er trolig kirkegård og kirketuft etter kirken bygd 1709-14. Tuftstedet etter middelalderkirken er således ikke sikkert påvist. Mht. 1714-anlegget noterte Bratrein ved befaring i 1966: ”Kirketufta og innhegninga er på ’Gamle Kirkegård’(...) Både tufta og kirkegården er delvis rasert av veien og fiskehjeller som går tvers over. Da veien blei bygd i 1908 blei en del beinrester opptatt (de låg nokså grundt) og lagt i en haug ved kirketufta. Der er innfor innhegninga tydelige merker etter nedsunkne graver. Selve kirkegårdsmuren er 1,2-1,5 m brei og $\frac{3}{4}$ - 1 m høg, med stein i og torv over (...) Tufta vises nokså tydelig, og synes å være etter ei korskirke [korsformet grunnplan]. Særlig tydelig er delen mot øst, der det vises oppmurt stein i muren, mellom støre jordfaste stein. Ellers er det litt utflytende jordmur. Ca. 40-60 cm tjukk og 40-50 cm høg. På nordre side av veien er en forhøyning som synes å være etter tufta”. Kirkegården har en utstrekning på 52x35 m (Bratrein 13/7 1966, Trædal 2008:310ff m/ref.). På holmen Avløsningen rett nord for gårdshaugene og den nedlagte kirkegården ligger et tuftekompleks (rune-R på ØK) som trolig kan være rester etter prestegården (Simonsen 1991:165f). Av inventaret ble en altertavle (skap?) og en skulptur av en hellig biskop overført til Måsøy da kirkebygningen ble flyttet dit i 1747. Fem andre skulpturer ble til samme tid ble overført kirken på Hasvik men er seinere blitt innlemmet i Oldsaksamlingen i Oslo (Liepe 2001:80 m/ref.). Gnr. 170b Prestholmene (*Præstholmene* 1787, NG 162) ligger på utsida/vestsida av Ingøy. Rett sørsørvest for Krokstøa og Nordnes i nåværende Ingøy sentrum heter det Kirkesandskjæret og Kirkelia. På østsiden av Ingøy ligger Likholmen, Likholmskjæret og Likholmsundet. (kartreferanse: GJ 3040R).

HJELMSØYA (HJELMSØYKJEILA), gnr. 154e (= 11) Kirkenes under (154. 155) Kjeilen (Hjelmsøya; Måsøy sogn). Måsøy kommune. Nedlagt kirkested.

ID 88259

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 11) Kirkenes er i 1589, og Hjelmsøy var da eget prestegjeld (*Hielmeszøe*, Thr.R. 92). *Hielms öen* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). I 1630 ble Hjelmsøya anneks til Ingen kirke. I 1694 ble kirken beskrevet som en meget gammel og forfallen tømmerbygning, få år etter også med tårn (takrytter?). Kirken er ikke nevnt i regnskapene etter 1710, og den kan i dette tidsrommet være revet og erstattet med et nybygg. Ved resolusjon i 1746 ble kirken bestemt nedlagt. Året etter ble den revet, materialene ble ført til Hasvik og kirken gjenoppført her (Trædal 2008:308f m/ref). Området ble befart i 1966: "Kirken skal ha stått ved Kjeila, og være nedtatt i 1746. Etter Nicolaissen 1889 vistes da tufta (9x6 ½ m) i Kjeila uten kirkegård, som lå på Kirkeneset (murene vistes delvis). Etter et usikkert forlydende i Havøysund skulle kirka ligge ved hytta i Tarevik (...) Kjeila (Hjelmsøykjeila) ytterst på Hjelmsøy, heilt åpent mot nord. Hamna er å beskrive som ei lita revne i fjellet, og er vanskelig å oppdage utenfra. Der er gode støer, men det bryter i innløpet i havsjø, og alle båter må trekkes opp på land (...) Kjeila var et kjent rorvær i småbåttida, og hadde fiskebruk til i 1920-åra. Det var 3-4 oppsittere like til siste krig (...) 'Kirkegården' ligger på Kirkeneset, ca. 10-15 m fra flomålet på østsida [av kjeila]. Den har nokså tydelig mur rundt, ca. 28x20 m, med bergvegger som 'mur' mot sør. Mest markert er muren mot øst, der den er 1,20 m høg mot bakken, og skråner jevnt nedover til heilt flatt nivå i det nordvestre hjørne. Denne muren har stein og jord, og er opptil 2 m brei, med et lite tilbygg i det sørøstre hjørne – ellers er de to andre mur-sidene mindre markert, smalere og lågere. Mot vest er antagelig litt jord fra grøfta kasta opp på muren, men også der er stein under. En opparbeidet vei går tvers gjennom området. Inne i muren er rester av ei oppbygd tuft, ca. 20-30 cm høg, nå 6 m brei, som kan ha vært opptil 16 m lang i østvestlig retning. Dette kan ha vært den gamle kirketufta, og det kan også tenkes at innhegninga bare gjelder kirka, ikke som antatt en kirkegård, for der er lite som virker som gammel kirkegård (nedsunkne graver). Området er og litt vått, men det kan og tenkes at det har vært tatt torv her, og at gravene derved er utsletta og at 'tufta' er rester av denne torvtakinga. Mitt personlige inntrykk dekker antakelsen om at dette er kirketuft og kirkeinnhegning, og dette støttes av namnet (Kirkeneset)" (Bratrein 10/7 1966). (kartreferanse: nord for GN 3040R – ikke kartblad).

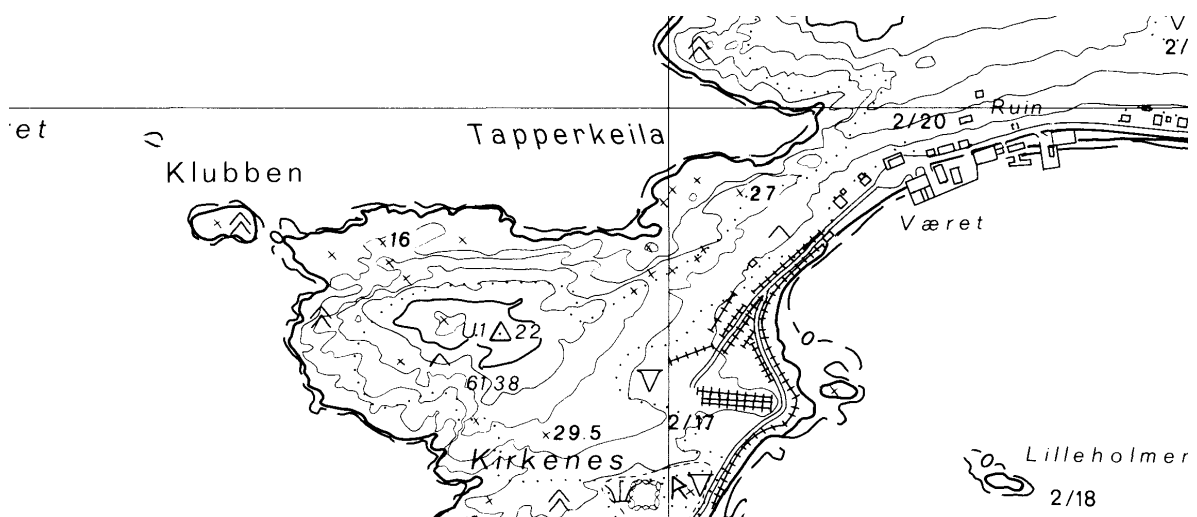

TUFJORD (ROLFSØY), gnr. 101a (=2/17) Kirkenes (Rolføya; Måsøy sogn). Måsøy kommune. Nedlagt kirkested.

ID 67733

Det finnes ingen samtidige kilder til en kirke på (gnr. 2) Kirkenes på Rolføya. ”I Tufjord paa Rolføya stod der paa Kirkeneset en Kirke, som var Annekskirke til Ingen [Ingøy]. I 1668 var den øde og forfalden. I 1721 vidnede en 80-aarig Kvinde, som var født i Tufjorden, paa Tinget for Ingen, at der i Tufjorden i forrige Tider stod en Kirke, hvortil Refsbotns Folk søgte, saalænge den der stod. Da Kirken ikke nævnes i Reformatsen, maa den være opført efter 1589” (NG 150). På slutten av 1500-tallet omtales *Tuefiord paa Roldzöen* som et stort fiskevær (Storm 1895). Det synes således lite sannsynlig at kirken skulle være reist etter 1589, da nedgangstida for Finmarkskysten på dette tidspunkt allerede hadde satt inn for fullt (Simonsen 1991:165). I 1966 ble et rektangulært, avgrenset område på Kirkenes registrert: ”Matrikelnummer 101 a heter Kirkenes, og etter Nicolaissen 1889 var her tuft etter kirke 11 x 6 m og innhegna kirkegård med 140 skritts omkrets med stein, jord og kvalbein, i firkant. Der var da mannebein overalt (...) Kirketufta og kirkegården ligger på ei lita slette mellom berga på sørøstsiden av neset. På vestsida går det inn ei smal kjeile nesten inn til muren, men denne er ikke tilgjengelig med båt, så landing må foregå fra øst (...) Muren og tufta sees meget tydelig og virker heilt intakt. Muren er bygd opp av stein, med jord over, og er ca. 20x28 m. Breidde ca. 1 m og høyde $\frac{3}{4}$ - 1 m. Der er inngang fra vest. Terrenget innafor virker til dels nokså slett og der er litt antydning til graver, men det er antagelig ifylt jord i gravhullene. Kirkegård og tuft står i tilnærma øst-vest retning. Kirketufta er rektangulær, ca. 7x11 m, 30-40 cm høg, med litt stein i muren. Den er litt låger midt inni og er der antagelig ifylt. På sørveggen er to fordypninger, enten etter graver eller tilbygg – pga. grasveksten lot det seg ikke avgjøre. Mellom muren og stranda er en svak gårdshaug, $\frac{3}{4}$ - 1 m høg, med rester av tufter oppå haugen og ved sida av. Der var nå mye gras, og dette hindra befaringa. Langs veien (nersida) var fiskehjeller, og over jorda – også kirkegård og tuft – var hesjer. Også på den lille grassletta mot nord var rester av tufter” (Batrein 14/7 1966). Odden ut/sørvest for Været heter Kirkenes, aller ytterst Kirkenesspira. (kartreferanse: GH 3030R/3020R).

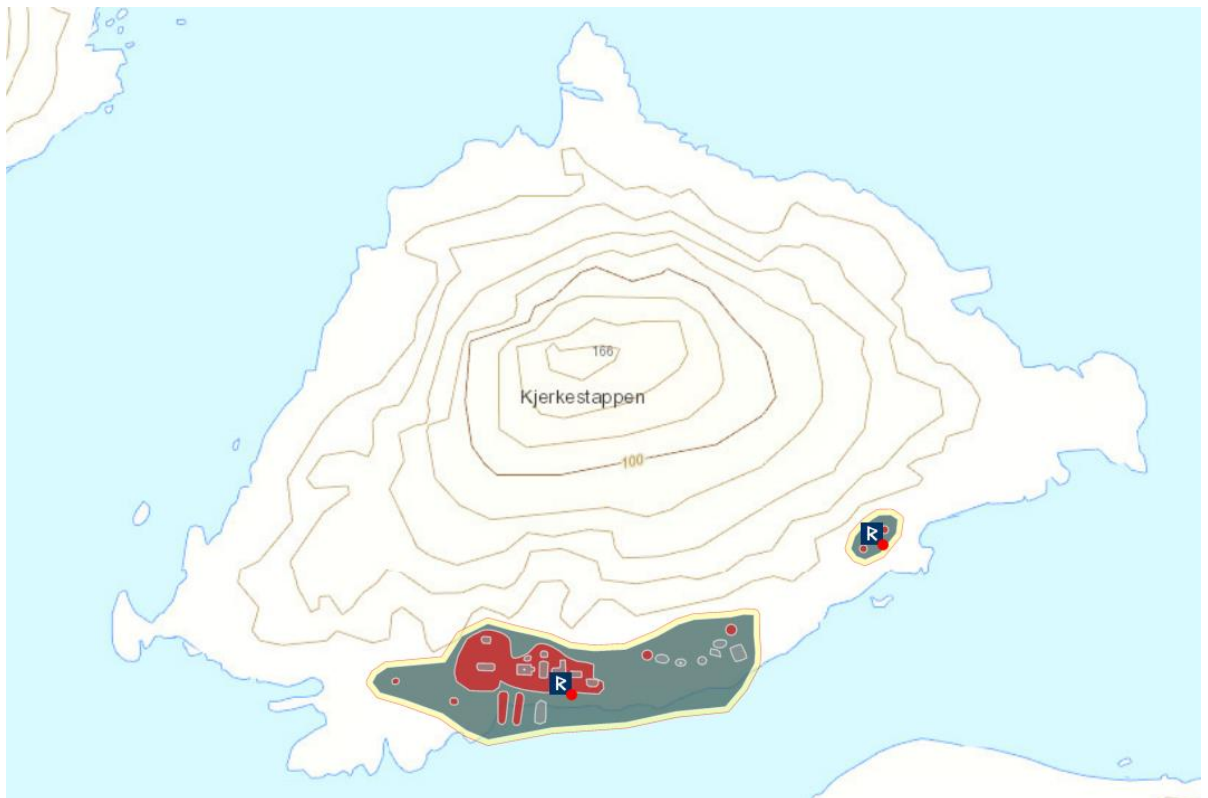
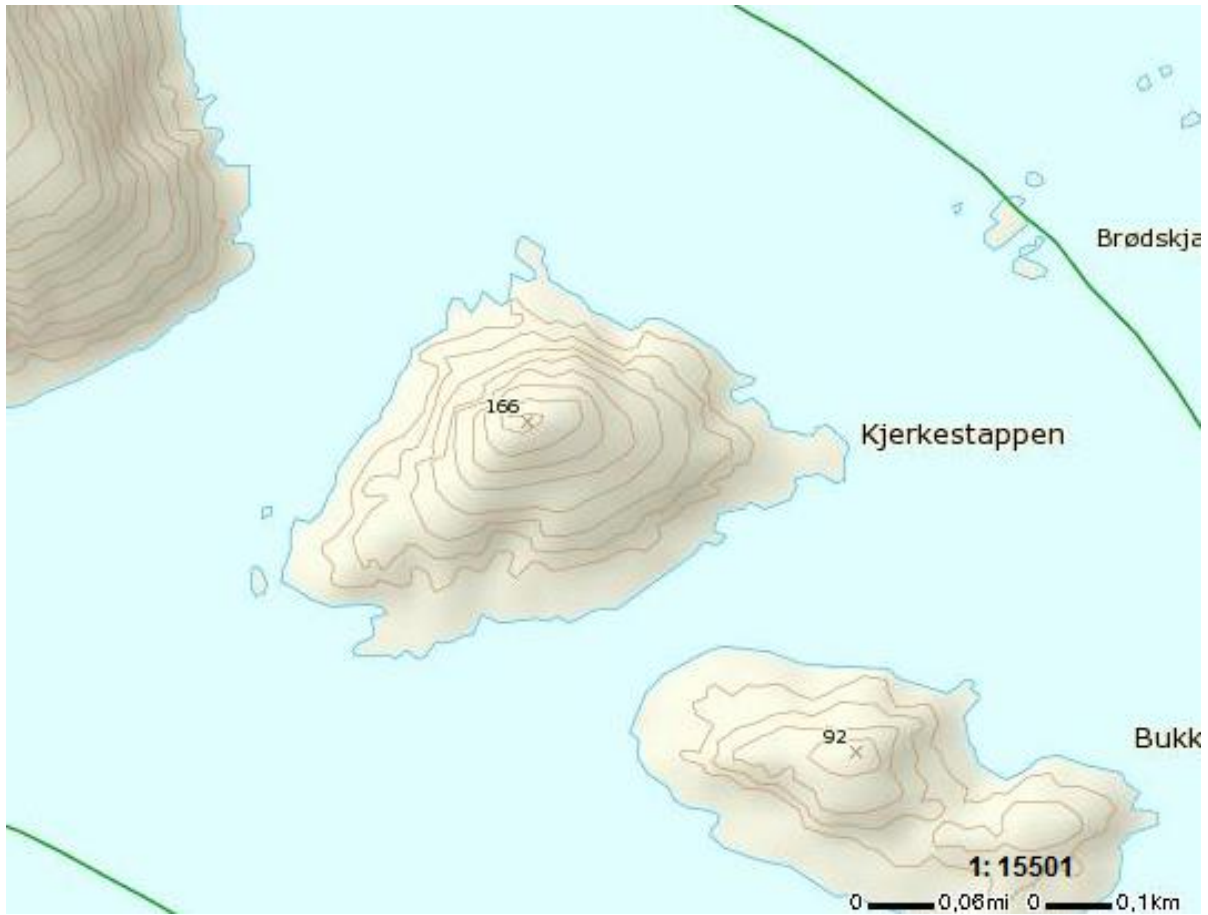

NORDKAPP KOMMUNE

STAPPEN, gnr. *3 (= 2b) Gjesvær (Magerøya; Måsøy sogn). Nordkapp kommune. Nedlagt kirkested.

ID 63452 – Kjerkestappen

Eldste omtale av kirke på Husstappen (Kjerkestappen) under (gnr. 2b) Gjesvær på Magerøya er i 1589 (*Stappen*, Thr.R. 92). Kirken ble da betjent av presten ved Tunes kirke. *Stappen* omtales på slutten av 1500-tallet som fiskevær (Storm 1895). Ifølge Rygh (NG 150) skal Stappen i 1625 ha hatt prest sammen med Hjelmsøy. Etter at Tunes mot slutten av 1600-tallet var nedlagt som kirkested ble Stappen anneks under Ingøy. I 1694 beskrives kirken som bygd av "saugbord", uten tårn. Denne hadde ikke gravplass, og de døde ble ført til Tunes. Tre år seinere ble kirken revet og ny kirke, en liten tømmerbygning med tårn, sto ferdig samme år. Ved resolusjon i 1746 ble kirken revet og kirkestedet nedlagt (Trædal 2008:300f m/ref.). Fortsatt i 1744 var det folk i været: *Huss Stappen har annexkirke og 3 normandsgammer, som bruge Stauren og Storstappen til græsslotte* (NG 152). Ifølge Nicolaissen (1889:8) var det da synlig en noe usikker tuft, med kvadratisk skip (6x6 m) og smalere, rektangulært kor (3x4 m), men det var ikke spor etter kirkegård. Bratrein registrerte stedet i 1968: "Ca. 100 m fra Austerjorda mot vest, midt i Kirkesundet, ligger ei rullestensfjære med et rullestensfelt oppfor. Oppfor dette ligger ei lita slette mellom bergene (...) Helt vest på sletta, opp mot en berghaug, ligger Kirketuft I [Askeladden kirketuft II – ID 63452-11], en fin lynggrodd tuft i tilnærmet Ø-V retning, ca. 10-15 m fra sjøen og ca. 2 moh. Der er stein i sylla, men dette vises bare i det SV hjørne, ellers er tufta lynggrodd. Veggen er 0,25-0,60/70 høge, og tydelig nok, men enkelte steder utflytende og lite avgrenset. Total bredde ca. 7 m og total lengde ca. 12 m. Mot Ø er ei innsnevring av tufta (kor), ca. 3x5 m, mot V synes der å være et tilbygg, ca. 2x3 m. Mot S i skipet synes der å være et lite tilbygg eller utbuktning. Lengde på skipet ca. 7 m. Mot V i skipet er en svak forhøyning, som går i ett med veggene i den vestlige delen av tufta. Både etter beliggenhet og for øvrig synes dette å være en sikker kirketuft. Der er ikke noen tegn til inngjerding av kirka eller kirkegård, og der er ingen sikre tegn til graver omkring, men der er utover lyngsletta noen forsenkninger og ujevnheter, så jeg vil ikke utelukke muligheten av kirkegård rundt. Selve huset har vært av tre. Like vest for kirketuft I (over berghaugen), ligger hovedboplassen på øya, ved det vestlige innløpet til Kjerkestappværet (...) Like ovenfor støene (ca. 15 m) og 3-4 moh. ligger ei tuft i SØ-NV retning (kirketuft II) [Askeladden kirketuft I – ID 63452-5]. Huset er ca. 8 m langt, og ca. 7 m breit. Mot V er ei vel markert åpning midt i veggen, ca. ½ m bred, og utenfor synes å ha vært et bislag eller vindfang, ca. 2 m ut fra veggen. Hovedrommet (skipet) er ca. 4 m langt (indre mål). Mot Ø ligger et mindre rom ca. 3x4 m (ytre mål), med mulig dør mot S eller Ø, men usikkert. Mot SV er tufta bygd opp mot en naturstein, ellers er der steinmurte vegger, som er særlig synlig ved hovedinngangen i vest. Veggene er ellers vel markert med 0,4-0,7 m høyde (inne) og opptil 1,5 på nedsiden, der terrenget skråner en del mot sjøen. Mot N er liten nivåforskjell fra veggghøyden til marknivå (...) Huset har hatt vegger av stein og jord slik som de andre husene på stedet. Retning og form tyder på mulig kirketuft (II)" (Bratrein 24/7 1968). Trædal (2008:300) mener tuft II kan være etter den eldste kirken, og tuft I etter kirken bygd 1697. Ut for kirkestedet heter det Kjerkestappsundet. (kartreferanse: GQ 305-5-2/306-5-4).

TUNES, gnr. 1 Tunes (Magerøya, Måsøy sogn). Nordkapp kommune. Nedlagt kirkested.
ID 143306

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 1) Tunes er i 1589 (*Tuenesz*, Thr.R. 92). Da bodde det trolig prest på stedet, og vedkommende skulle i tillegg betjene kirken på Stappen. I 1520 bodde det rundt 20 familier i været (NRJ I:80, 566, II:247). ”Tunes nævnes ikke som eget prestegjeld efter 1620. Kirken var 1694 ’for rom Tid siden bleven øde’” (NG 150). Været ser også ut til å være forlatt rundt 1620. Likevel ser kirken ut til å ha vært i funksjon på midten av århundret, da Skarsvåg føres som anneks under Tunes i en avskrift av Reformatsen fra 1660-åra. Derimot var kirkegården i bruk noen tid etter at kirken var forfalt. Uansett var kirkestedet nedlagt i 1689 (Trædal 2008:298f m/ref.). Ifølge Nicolaissen (1889:8) var kirkegårdsmuren da intakt og målte 21x19 m, kirkens skip kunne gis målene 6x9 m mens det ikke kunne observeres en sikker grunnvoll etter koret. Bratrein registrerte området i 1968. På østsida av Knivskjelodden skjærer ei kjeile inn og gir god havn for småbåter, og her var det fiskebruk og butikk fram til rundt 1940. Stedet har etter forholdene store, flate jorder opp fra sjøen. ”Kirketufta og kirkegården ligger heilt N på jorda, 12 m fra ei lita kjeile i N, og like under berghaugen på Kirkeneset. Kirkegården har ujamne mål 25 og 23 m, og 21 og 28 m, med litt krumme vegger i gjerdet. Disse er av storstein, til dels kantstilte, med torv oppå, og ca. 1 m høyt, og 1-1 ½ m breitt. Åpninga er mot S (2 m brei). Kirketufta er sikker nok, men utflytende, og vanskelig å få utstrekning og fasong på. Heile området er overgrodd med tuer og graslø. Hovedmål synes å være 5-6x13 m, og der synes å være et kor mot Ø, men av same breidde som skipet. Mot V muligens en tram eller et lite tilbygg. Inni tufta er det svake forsenkninger både for koret og skipet. Mot N er en del utydelige og vanskelig tolkbare rester og homper, muligens fra et tilbygg, eller ei eldre kirke. Ca. 100 m i S fra våningshuset like opptil et berg, ligger ei flat steinblokk, ca. 2x0,75 m og 0,10 m tjukk. Denne hella har jeg fått beskrevet mange ganger heilt nede i Helgøy i Troms, her skal de berømte Tunesbrødrene være begravd” (Bratrein 26/7 1968). Et sagn finnes om de to Tunesbrødrene som under fiske kom ut for storm, og som da lovet at om de ble berget skulle de skjenke Tunes kirke ei kveite av sølv – like stor som den de nettopp hadde fisket. De ble berget og ”lod en af de bedste guldsmede, i landet var, arbeide en kveite af sølv og hængte den op i kirken, hvis største prydelse den i mange aar var” (Nicolaissen 1889:70f). (kartreferanse: GS 306-5-1/307-5-3).

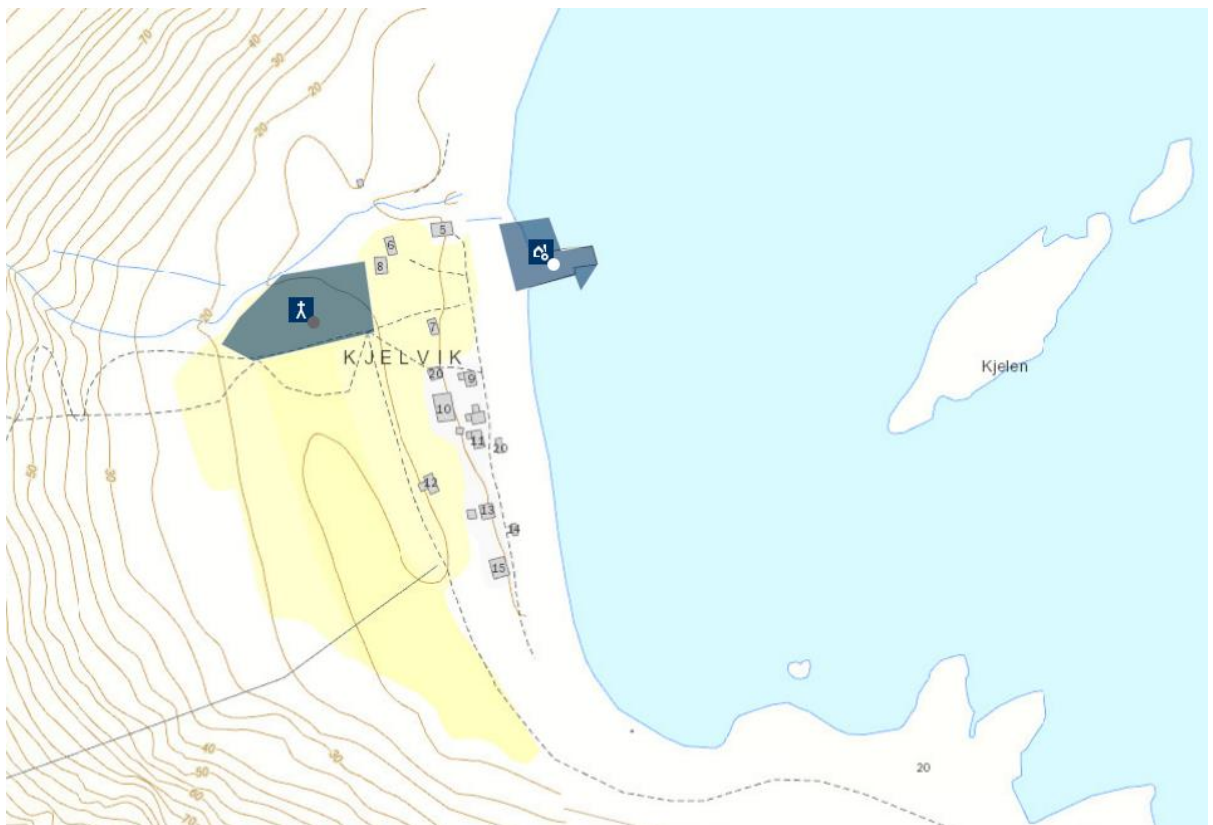
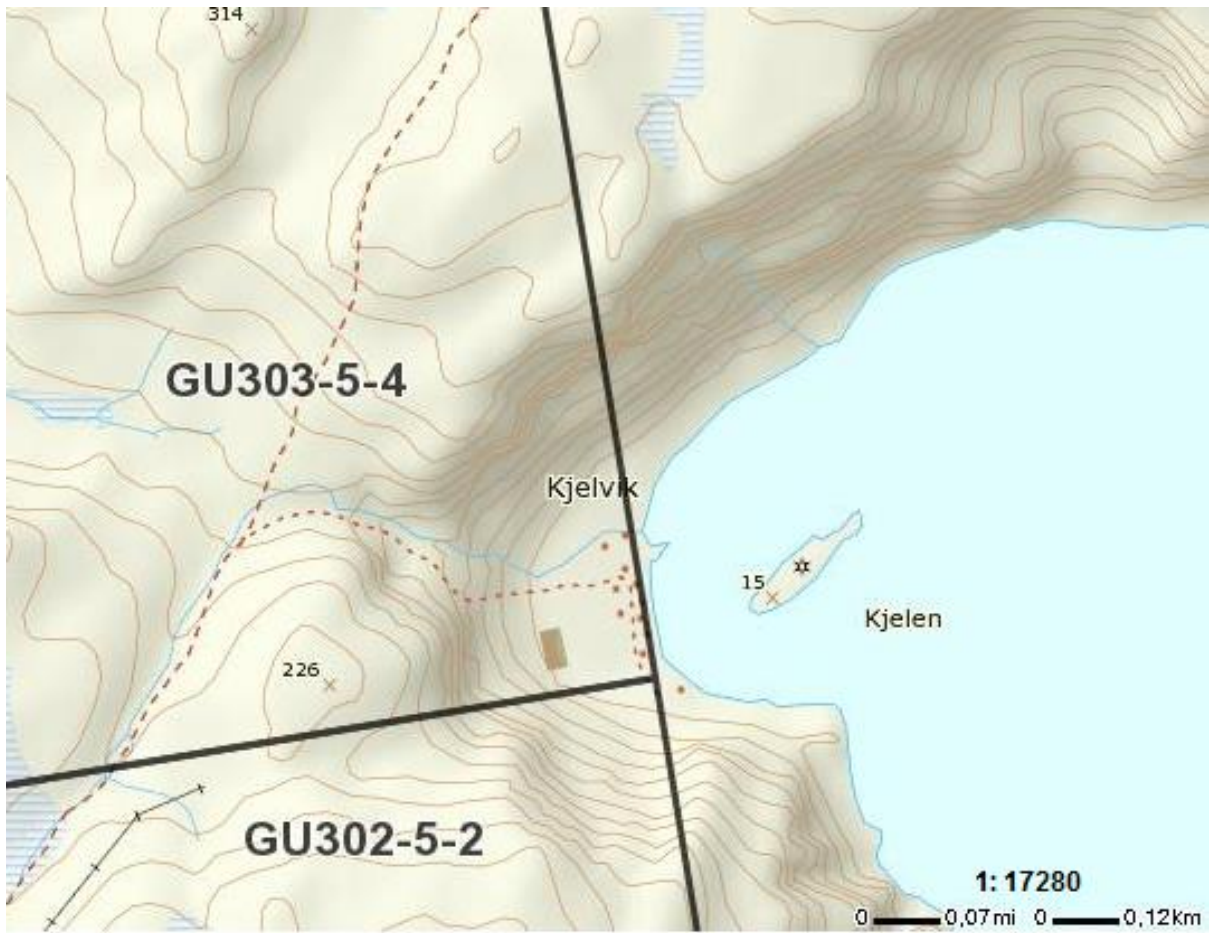

KJELVIK ST. NIKOLAS (?) (hovedkirke), gnr. *15 Kjelvik (Magerøya; Kjelvik sogn). Nordkapp kommune. Nedlagt kirkested.

ID 95207

Eldste omtale av en kirke på (gnr. *15) Kjelvik er i 1556 (*Kedilwike chappell*, NG 170). I 1589 (Thr.R. 92) var *Keeluijg* trolig hovedkirke, med annekser på Opnan og Helnes. Den mulige dedikasjonen er basert på at kirken hadde en klokke støpt 1521 til St. Nicolaus` ære og smykket med hans bilde (Bugge 1932:39). *Keeluiigen* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). Stedet hadde sin storhetstid fram til ca. 1930, da med rundt 50 hus og 250-300 innbyggere, det hele basert på vårfiske av loddetorsk og til en viss grad sommerfisket. I 1694 sto kirken ”strax owen for huusene”, inne på kirkegården. Denne ble samme år forbedret, bl.a. ble det grøftet rundt den slik at vannet fra en nærliggende bekk ikke skulle skade kirken. Bygningen var da en tømmerbygning med takrytter, og i 1704 ble det bygget et våpenhus ved vestinngangen. Ved reparasjoner i 1709 nevnes koret spesielt, hvilket vel betyr at bygningen var en langkirke med smalere kor. På slutten av 1730-tallet ble kirken revet, eller den eksisterende bygning ble kraftig reparert. Uansett ble samme tuft benyttet. Nannestad beskrev ”nykirken” i 1750 kirken som ”en nedrig Træ-†-Bygning, med Bord-Tag, uden Taarn, som for de hæftige Storm-Vinde, hvilke for kort Tid fløtede den heele Bygning ½ Alen af sin Syl-Mur, ikke der kand være”, og ”Kirke-gaarden liden, men vel indhægned nest under det forfærdelige Field”. Altså (delvis?) en tømmerbygning med korsformet grunnplan. Kirken skal ha blitt ødelagt av engelskmenn under blokaden i 1810, og deretter ble det oppført en tømmerkirke med åttekantet grunnplan på stedet, hvilken blåste ned i 1882. Honningsvåg, noen mil i sørvest, overtok da som kirkested. Samtidig finnes det opplysninger om at 1730-kirken ble revet i 1831 og at et kapell ble bygd på stedet av materialer fra den gamle kirken på Kistrand, og at det var denne bygningen som blåste ned i 1882 (Wolff 1942:27f, NG 168, Trædal 2008:289ff m/ref.). Bratrein registrerte området i 1968: ”Kirkegården ligger intakt med nettinggjerd oppfor bebyggelsen vest for elva, og er 32x60 m, i SØ-NV retning, men har et hjørne avskåret pga. elva. Det synes ikke rester av torve- eller steingjerde. Kirka sto etter tradisjonen inne på kirkegården, men der var nå meget overgrodd, og ingen tuftrester å se. Gravstøttene viste begravelser 1870-1949. Litt øst for midten står et nedfallent lite likhus – det eineste hus på stedet som overlevde krigen (...) Etter ei tegning fra 1791 lå kirka et stykke fra sjøen rett på vestsida av elva, omtrent der kirkegården nå ligger, og prestegården lå like vest for kirka” (Bratrein 22/7 1968). I 1668 var Måsøy anneks til Kjelvik men ble i 1746 skilt ut som eget prestegjeld med anneksene Ingøy, Hjelmsøy og Stappen. Måsøy kirke var ved dette tidspunkt gammel, og i 1747 ble kirkebygningen på Ingøy flyttet til Måsøy (NG 150). På et seinere tidspunkt hadde Kjelvik annekser på Måsøy, Skarsvåg og Sværholt, samt kapellet på Kistrand. Sværholt ble i 1720 lagt under Kjøllefjord hovedkirke. I 1793 ble Kistrand hovedkirke og Kjelvik anneks. I 1861 ble Kjelvik overført som anneks til Måsøy hovedkirke, og i 1911 ble Kjelvik igjen eget prestegjeld. Etter stormen i 1882 ble kirkestedet flyttet til Honningsvåg der ny kirke ble innviet i 1885 (NG 168). I Kistrand kirke fantes tidligere tre seinmiddelalderske figurer (derunder en av St. Olav; samtlige er nå i Oldsaksamlingen, Oslo). Muligens kan disse stamme fra Kjelvik, da noen slike figurer ca. 1750 ble observert av biskop Nannestad (derunder en St. Olavsfigur) i våpenhuset i denne kirken (Liepe 2001:80f). (kartreferanse: GV 303-5-1/303-5-3).

OPNAN, gnr. 91 Opnan (Magerøya; Kjelvik sogn). Nordkapp kommune. Nedlagt kirkested.
ID 143672

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 91) Opnan er i 1589 (*Opnen*, Thr.R. 92), og den ble da betjent sammen med Helnes kirke av presten på Kjelvik. Rundt 1900 var fortsatt kirketuft og kirkegård synlige. *Opne* på nordøsthjørnet av Magerøya omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær. I 1567 var det 30 bebodde våningshus på stedet og så seint som i 1601 var kirken i funksjon – etter det nevnes den ikke. Grenda ble avfolket i 1937, pga. sviktende vårtorskefiske, og ligger nå øde. Bosetningen lå på begge sider av en ca. 100 m lang elvestrekning som forbinder Opnanvatnet med havet. På elvas sørside ligger en rekke tufter, og vest for disse ligger kirkegården. Den har en utstrekning på 18x28 m og er omgitt av en voll av stein og torv, og hvor det er åpning i muren mot nordøst. Den sist gravlagte, et spedbarn, var en nødgravlegging i november 1944. Tufta ligger midt på kirkegården, litt skrått i forhold til denne og orientert tilnærmet øst-vest. Kirken hadde rektangulært skip (ca. 8x9 m) og smalere, rektangulært kor (2,5x4,5 m). ”Mot S er en ubestemmelig jordvold, som er fra ei eldre kirke, eller fra et tilbygg. Det synes sannsynlig at den eldre kirka har hatt samme retning som kirkegården, men at denne så er justert meir i Ø-V ved seinere kirkebygg” (Storm 1895, Simonsen 1991:170, Bratrein 21/7 1968, Trædal 2008:295 m/ref.). (kartreferanse: GU 305-5-3/305-5-1/305-5-2).

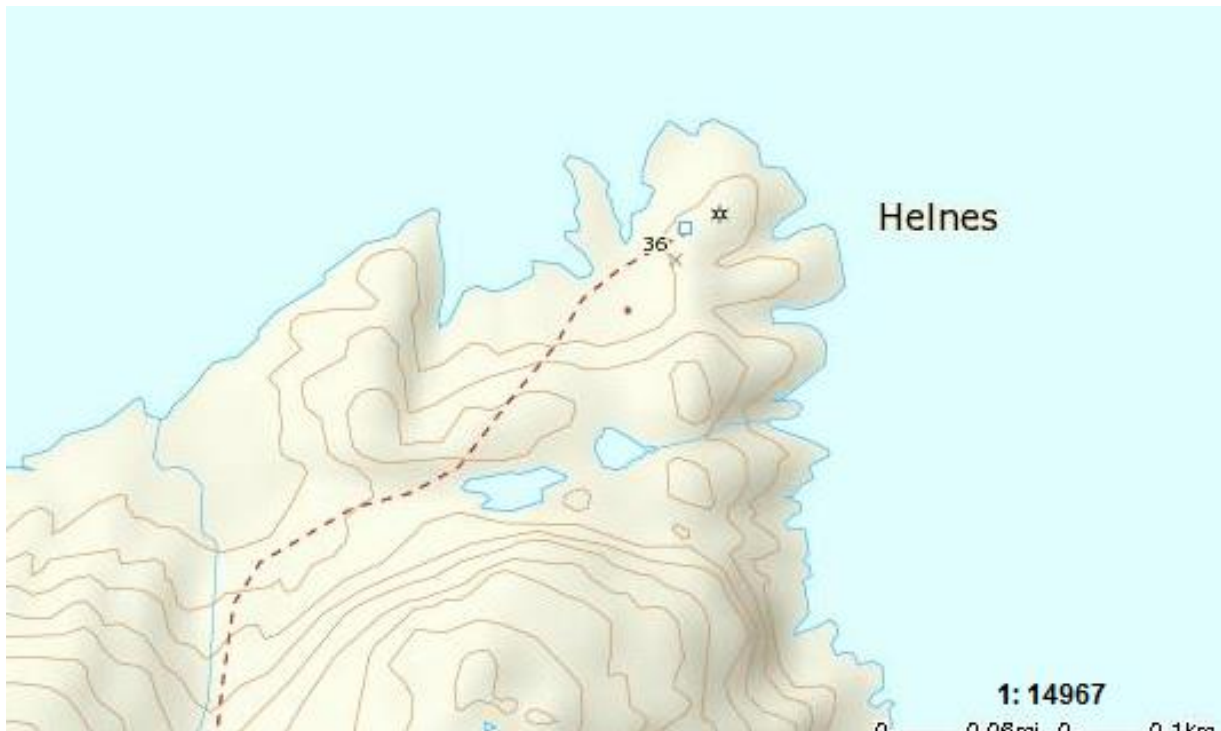

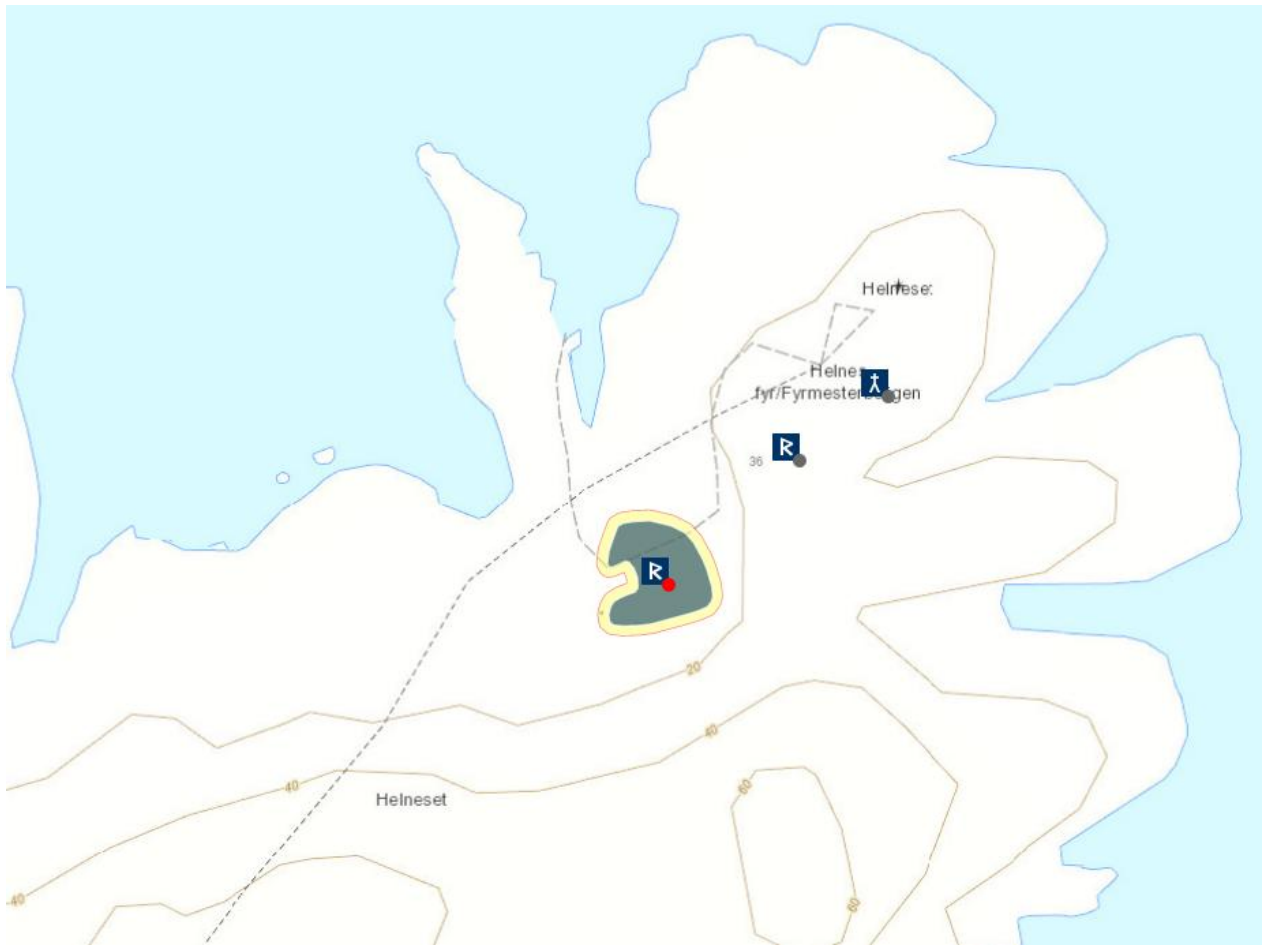

HELNES, gnr. *14 Helnes (Magerøya; Kjelvik sogn). Nordkapp kommune. Nedlagt kirkested.

ID 143684

Eldste omtale av en kirke på (gnr. *14) Helnes er 1589 (*Hellenesz*, Thr.R. 92), og den ble da betjent sammen med Opnan kirke av presten på Kjelvik. *Hellenes* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895), og stedet lå i 1385 til Bjarkøygodset (DN I:469). Ifølge Rygh var kirken på Helnes borte før 1694 (NG 168), og etter Nicolaissen (1889:8) skal kirken ha stått på en høy bergknatt. Det var da svake spor etter ei tuft på 7x7 m og rester av golvbjelker i jorda, samt et lavt kirkegårdsgjerde i jord og stein og med omkrets på 125 skritt. Bratrein registrerte stedet i 1968: ”Ytterst [på Helnes] ligger et platå i ca. 30 m høyde, og dette er etter tradisjonen kirkeplassen (...) her ligger nå Helnes fyr. Da dette blei gjenoppbygd etter krigen (ca. 1948), blei mesteparten av platået utnytta til hus eller støypte fundament, eller omrota på annen måte, slik at det er nå ingen rester av graver eller anna, og det er sannsynlig at alt er ødelagt eller forstyrra (...) Ca. 1920 vistes enda svake rester av ei firkantig tuft på sørlige ende av platået, der bolig I nå ligger, ca. 4x4 m (?). Det var bare ett rom i huset. Da bolig I blei bygd etter krigen, kom det her for dagen en del skjelettrest, som blei samla og satt ned på Kjelvik kirkegård. Et lik låg på en botn laga av et stykke tre, ca. 2 tommer tjukt og i ’voksen størrelse’ [trapesoid form] (...) Et lik blei funnet i ei bergskare med litt jord i der nyveien blei anlagt, i skråninga omtrent like utfor fjøsen, og muligens kan fleire lik være satt ned på samme måte rundt platået. Der blei ikke funnet noe ved bolig II og heller ikke i sentrum av platået, der det var nokså sumpig”. Rett vest for platået er det to kjeiler, og i begge disse er det spor etter bosetning (Bratrein 20/7 1968). Helnes er nabogård til kirkestedsgården (* 15) Kjelvik. (kartreferanse: GV 304-5-4/304-5-2).

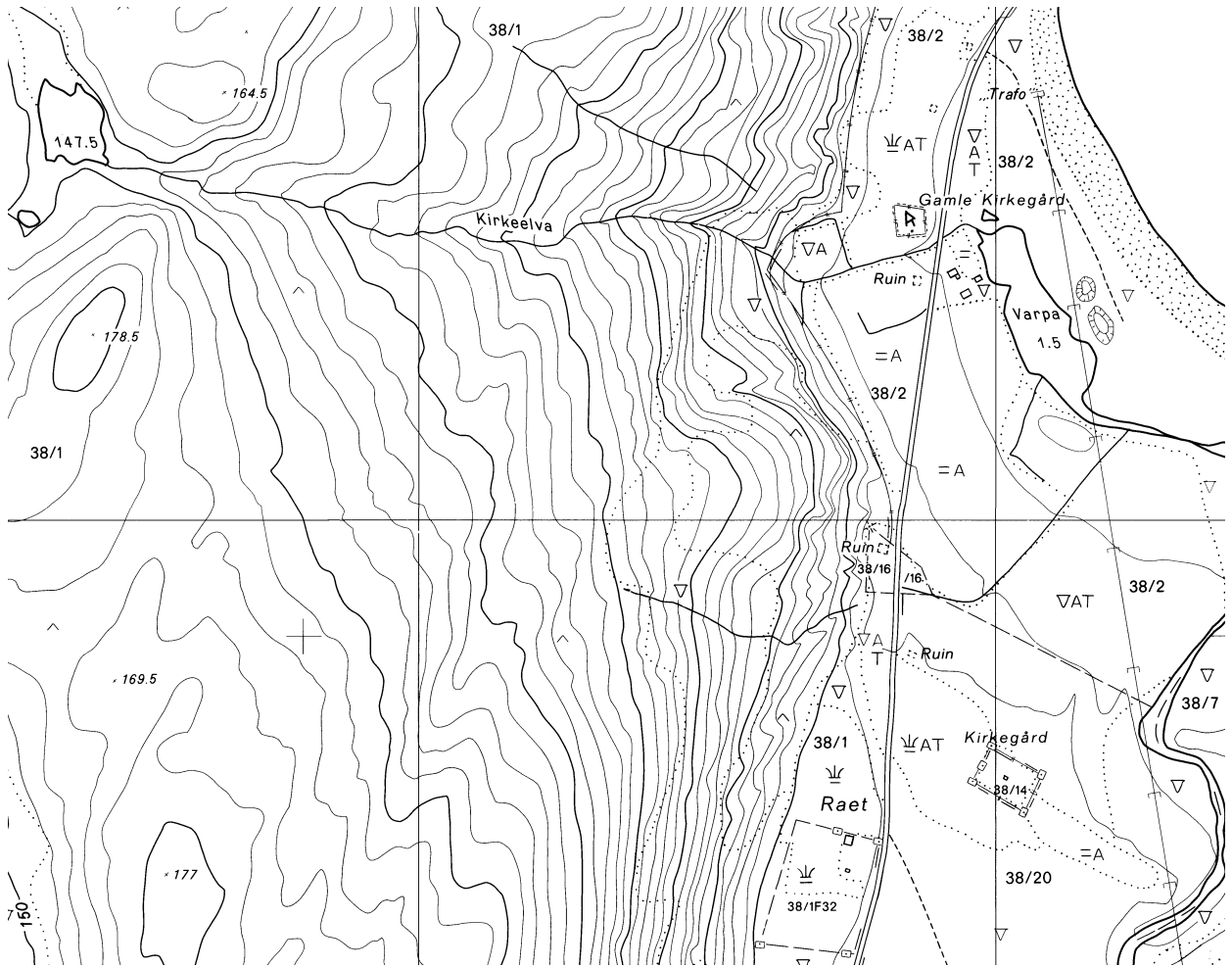

LEBESBY KOMMUNE

SKJØTNINGBERG ST. STEFAN (?), gnr. 2. *4 (= 38) Skjøtningberg (Nordkinnhalvøya; Lebesby sogn). Lebesby kommune. Nedlagt kirkested.

ID 68077

Eldste omtale av en kirke på (gnr. 38) Skjøtningberg er i 1589 (*Skyttningberg*, Thr.R. 92), og den hadde da egen prest. *Skotningberrig* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær (Storm 1895). Nannestad skrev 1750 at ”Tana Kirke, en liden Træ-Bygning for Finnerne aleene bygt af Skjøtningsbergs Kirke, hvilket var opreist 16.. [ikke utfylt] og kaldet Stephani Kirke, hvorfor her endnu sees over Døren C4. 1643. Men af Hr. Sigvard Kildal kaldet Immanuelns Kirke, som sees paa en Tavle over Chors-Døren, da han fløtede den hid 1759” (Wolff 1942:29). En erstatning for middelalderkirken på Skjøtningberg var således reist seinest 1643. Nykirken var en rektangulær tømmerbygning med tårn (takrytter ?) og smalere kor. I 1708 ble almuen pålagt å forhøye kirkegårdens innhegningsmur. Flyttingen av bygningsmaterialene til Tana og nedleggingen av kirkestedet skjedde i 1738 eller -39 (Trædal 2008:271ff m/ref.). Kirkegården ble benyttet etter at kirken var revet, bl.a. til gravlegging av døde fra Kjøllefjord sogn der kirke ble bygd i 1668/83. Presten bodde fortsatt i 1694 i Skjøtningsberg. Med overgangen fra småbåter til skøyter flytta folk over til Kjøllefjord, og etter krigen ble ikke stedet gjenoppbygd. ”Der er etter måten store jordvidder i været og inne i botn av vågen – en av de grønneste steder på Finmarkskysten (...) Den gamle værbebyggelsen låg på vestsida av vågen, der den beste lenninga er (...) Midt i været oppfor kaia ligger en gårdshaug, ca. 25 m brei og 50 m lang. Veien skjærer seg inn i nerkant, og nedre skjæring er ca. ½ m, øvre 1-1 ½ m høg (...) Det er nå ingen sikker tradisjon om kirkeplassen. Den gamle kirkegården ligger litt lenger inn [sør] i bukta, vest for et lite tjern, ved et sted som kalles Varpet. Her gikk før Storelva ut i sjøen, men den skifta leie ved århundreskiftet, og renner nå ut øst i vågbotnen. Kirkegården er tilnærma kvadratisk med sider mellom 24 og 30 m, og ligger i NV-SØ retning. Gjerdet er av fint oppmurt stein, ca. 1 m høgt, og 0,7 m breitt. Den er tett besatt med graver, som har hatt trekasser med ifylt jord (noen kasser enda synlig). Et par jernkors var fra 1884 og 1895, og ei steinstøtte 1904. Det var ingen tegn til tuft inni, men der var heilt fylt med graver. Dette skal visstnok være den samme kirkegård som den eldste man vet om på stedet, men trulig brukt oppatt i seinere tid. Den nåværende kirkegård ligger lenger opp [sør] i fjordbotnen på en terrasse. Etter opplysning fra Johan Lund, Skjøtningsberg (84 år), skulle kirka ha stått mellom kirkegården og veien, og her såges rester av den i hans barndom. Der er nå intet her å se, og fra anna hold ble det nevnt at Lund hadde en viss hang til fabulering. Det mest sannsynlige er vel at kirka har stått inne på kirkegården, men er utsletta ved seinere begravelser” (Bratrein 30/7 1968). Gnr. 3. *3 heter Klokkekjorden og 3. *7 heter Stranden Ytre og Kirkebakken. Rett vest/opp for den gamle kirkegården og ned forbi denne renner Kirkeelva. (kartreferanse: HD 303-5-3).

GAMVIK KOMMUNE

OMGANG, gnr. 24. *34 Omgang (Nordkinnhalvøya; Gamvik sogn). Gamvik kommune. Nedlagt kirkested.

ID 140920 – jf. ID 85215

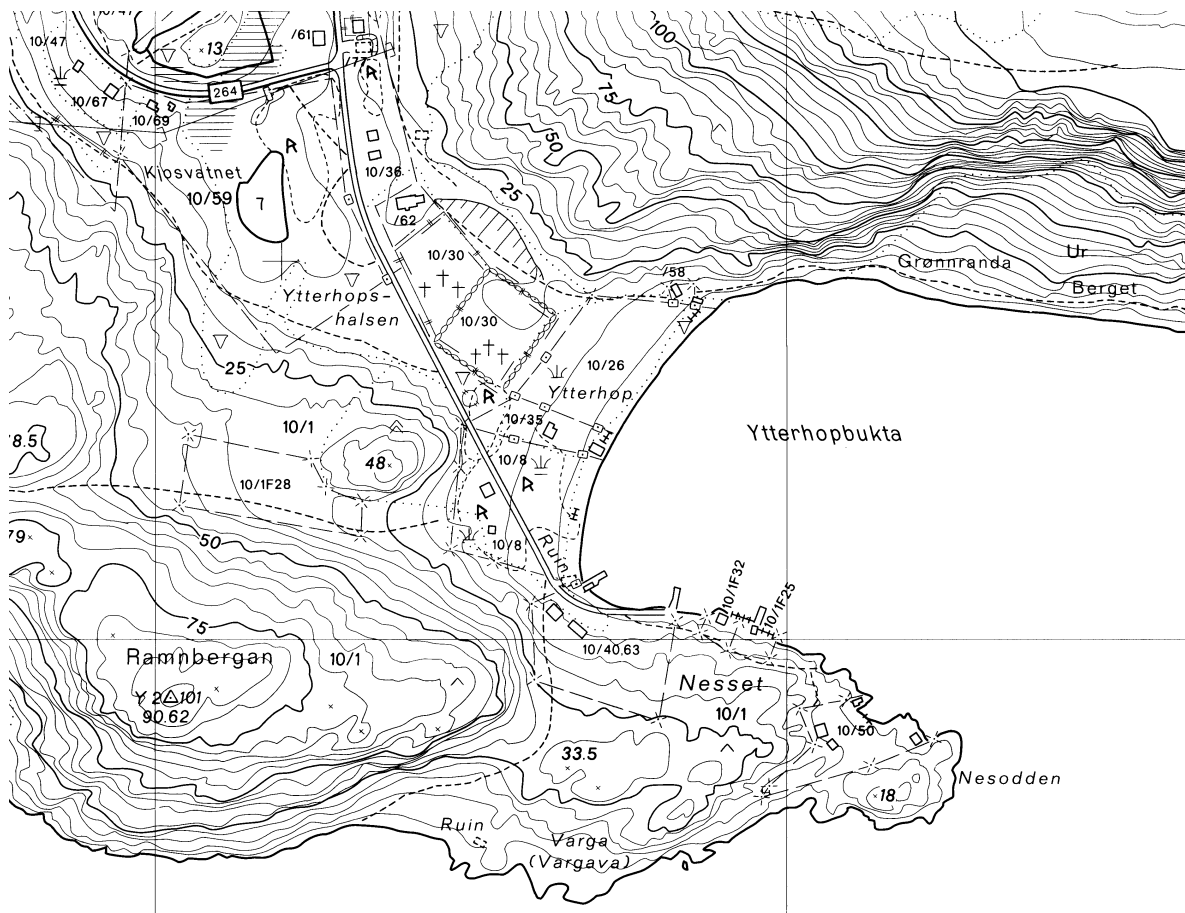
Eldste omtale av en kirke på (gnr. 24. *34) Omgang er i 1589 (*Omgang*, Thr.R. 92), og den hadde da egen prest. *Omgang* omtales på slutten av 1500-tallet som et stort fiskevær på østsida av Nordkinnhalvøya (Storm 1895). I 1652 ble kirken beskrevet som ganske forfallen, men i 1683 var den ”nogenledes ved Magt”. Trolig var den en tømmerbygning med rektangulært skip, smalere kor og tårn (takrytter?). Ved visitas i 1738 het det at folketallet på stedet var svært redusert, og kirkestedet ble ved resolusjon i 1774 bestemt nedlagt. Ornamenter og inventar skulle overføres Kjøllefjord kirke. Ved registrering på stedet i 1968 ble det dokumentert et brannlag, og muligens har kirken brent (kort etter) 1775 (Trædal 2008:269f m/ref.). I 1567 bodde det 36 familier på stedet, og 10 av disse var bergenske utliggerborgere. Etter 1944 ble grenda lagt øde. Fra 1625 var Omgang anneks til Skjötningberg før den igjen ble selvstendig i 1650, men fra 1685 igjen anneksert Skjötningberg og seinere Kjøllefjord (NG 233). Rundt 1900 var det fortsatt synlige rester av kirkegårdsmuren men ikke av kirken. Stedet ligger på et stort, flatt nes med vide grønne jorder og lyngmark utenfor. Det meste av den gamle bebyggelsen har ligget rundt kjeila. Midt i det synlige tuftområde ligger en gammel gårdshaug, 1,5 m høy. På nordvestsida av hovedkjeila ligger tufter etter naust og buer, og drøye 10 m sør for disse, ligger kirketufta. ”Tufta er ca. 10x12 m, med tjukke utflytende vegger av torv, 2-3 m brei og 40-60 cm høg. Største lengde er NØ-SV retning, med ei åpning mot NØ. Mot SØ et mulig mindre tilbygg (kor?), ca. 4x4 m, som i så fall gir huset ei lengderetning SØ-NV. Mulig kirketuft (...) Kirkegården låg et stykke opp på den flate jorda i SV retning fra Kjeila. Den ligger i ca. Ø-V retning, og er heilt fylt med nedgrodde graver i samme retning. Gjerdet er av torv med murt stein under, og vel markert, men nokså utflytende, 40-60 cm høgt, og 1 ½ m breitt. Mot NV var ei åpning. Innhegninga er omtrent firkanta, men gjør en liten knekk mot N. Lengd 31/33 og breidd 23/26. Inni ca. 7 m fra V-veggen, var en liten kant i N-S retning, ca. 9 m lang, som mot S muligens danna en rett vinkel og fortsatte mot Ø (...) Mot N-Ø på kirkegården står en oppreist stein, som skal være satt av biskop Norderval i hans sognepresttid her, over ei grav som tradisjonen utpeiker som prestegrav. Under jordarbeid før krigen kom man over skjelett utenfor kirkegården mot N. Siste begravelse på kirkegården skal for øvrig etter tradisjonen ha funnet sted for 100 år sia”. En prøvegraving viser at en yngre kirke er blitt revet, mens en tidligere kirke har brent ned (Bratrein 1/8 1968, Simonsen 1991:174). (kartreferanse: ikke digitalt ØK-blad).

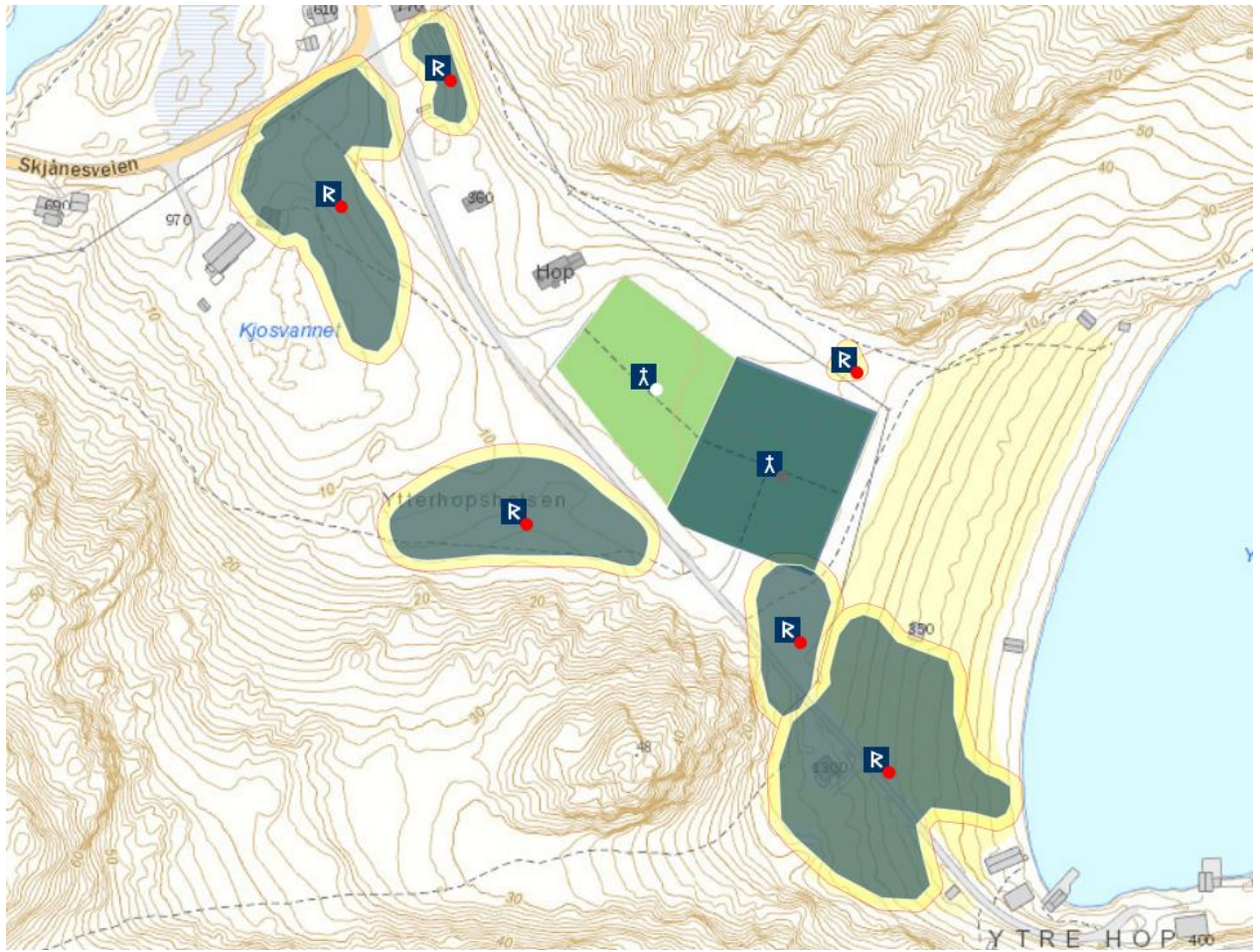

HOP, gnr. 24. *1 (= 10) Ytterhop (Nordkinnhalvøya; Gamvik sogn). Gamvik kommune.
Nedlagt kirkested.

ID 84624 – jf. ID 95231 Hop hjelpekirkegård [1880]

”Hop Kirke nævnes ikke i Reformatsen 1589. Den anføres af Paus for 1620. I 1694 heder det: ’Forrige Tider har her staaet en Kirke og boet mange Folk, men nu ingen Kirke’. Kirken skal ha vært ”en herlig kirke med 3 taarne”. Den stod paa Ytre Hop” (NG 233). Eneste samtidskilde til en kirke på Ytterhop er et kart fra 1713-16, der *Hoop* kirke er avmerket (Trædal 2008:268). Trædal vil likevel holde Hop for et sagnkirkested, da den ifølge arkivmaterialet fra 1694 for lengst var nedlagt – kartet må således inneholde en anakronisme. At den ikke omtales i 1589 er ikke et tilstrekkelig bevis for at en form for kirkebygning ikke kan ha stått i Ytterhop også inn i nyere tid, da for eksempel Namdalsbeskrivelsen 1597 nevner en rekke korshus som Reformatsen av 1589 ikke har med. Ytre Hop ligger ytterst i sørøst på Nordkinnhalvøya. I Ytterhopbukta, på Ytterhopshalsen, ligger en større kirkegård fra nyere tid i bakkant av gårdshaugene nede ved sjøkanten. Ruinene skal ha vært synlige i 1766, men i 1891 kunne ikke Nicolaissen observere noen form for tuft. ”Den nåværende kirkegård (ca. 70x80 m) med solid steinmur rundt, ligger på øverste terrasse, ca. 6-8 m opp fra sjøen i Ytre Hop. Der kirkegården ligger er nokså flatt terreng, som så skråner nedover et par hundre meter mot Indre Hop (...) Den gamle bebyggelsen i Ytre Hop har tydeligvis stått mot S i vika, og her såges til dels kraftige tufter, men en del av disse skal og være jamna noe utover (...) Den nåværende kirkegård skal visstnok ligge der den gamle låg, men der var på stedet ingen sikker tradisjon om kirkeplassen. Noen meinte kirka hadde stått N for kirkegården, andre S for den, men der er nå ingen antydning til tufter utover de som er bemerkta” (H.D. Bratrein 13/8 1968). (kartreferanse: HH 298-5-4).

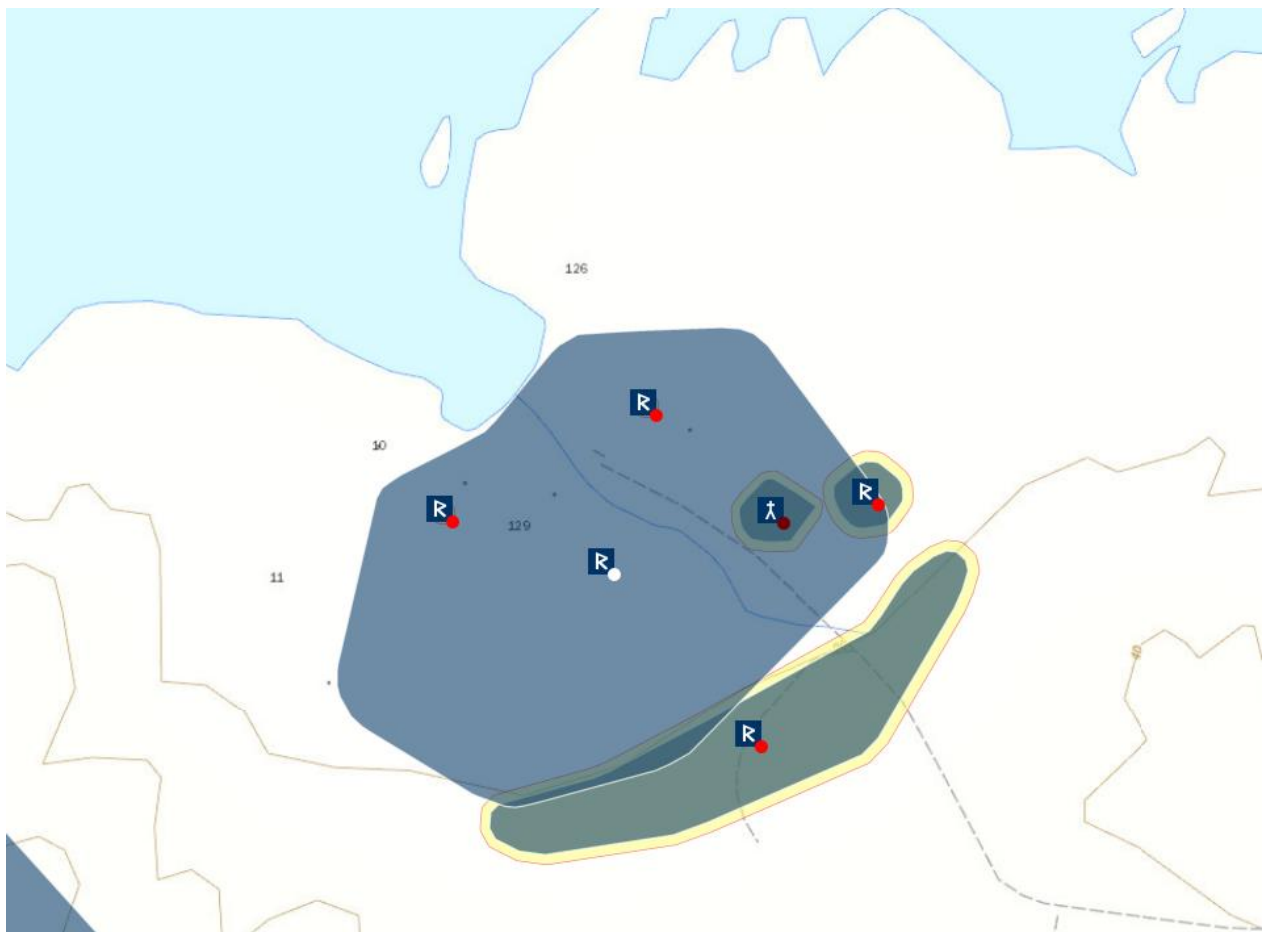

BÅTSFJORD KOMMUNE

MAKKAUR, gnr. ukj. [12/1] Makkaur (Vardø landsogn). Båtsfjord kommune. Nedlagt kirkested.

ID 140282

Eldste omtale av en kirke på Makkaur er i 1530, da den nevnes i et brev i forbindelse med at en tidligere prest ved kirken (*broder Mattiis som war capellan y Matkaare*) hadde slått en annen mann til døde (DN VIII:623). Erkebiskop Valkendorf holdt trolig messe i kirken rundt 1511-12, da han i sin Finmarksbeskrivelse anfører at han ”en dag holdt Gudstjeneste i en liden Landsby ved navn Matkur” (Trædal 2008:263 m/ref.). På tinget i Vardø i 1703 ble det opplyst at ”Madkurf er et godt fiskevær”, og i 1624 bodde på stedet 22 bønder, åtte fulloddsdrenger og en halvlotts (Helland 1905:399, 1906:538). I 1589 var Makkaur eget prestegjeld (Thr.R. 92). I 1666-67 ble den lagt til Omgang prestegjeld, i 1685 til Vardø, og i 1694 ble Makkaur og Vardø residerende kapellani under Vadsø. I 1693 blir stedets kirke omtalt som nylig revet og at den da var ”meget gammel”. Ny kirke var blitt reist på samme sted, en tømmerbygning med tårn (takrytter?). Denne ble i 1777 beskrevet som forfallen, og ny kirke sto ferdig på samme sted kort tid etter. I 1808 ble dette kapellet lagt ned, og rundt 1900 var det fortsatt rester etter den tidligere bygningen: ”Tomten af kirken ligger inde paa kirkegaarden, som er gandske liden, af rundagtig form og indhegnet af en tyk graastensmur. Kirken har havt kor og vaabenhus, der sammen med skibet har havt en længde af ca. 19 m. Skibet har havt en bredde af 8 m” (Trædal 2008:263ff m/ref., NG 301, Helland 1906:539). Ifølge Bratrein ble det reist et kapell i Makkaur i 1933; dette overlevde krigen men ble deretter revet og flyttet: ”Siste kapell har stått oppe på de rydda jordene rett opp for kjeila og vest for bekken. Grunnmuren er fortsatt heilt intakt. Der er to kirkegårder som begge ligger samla øst for bekken. Den nyeste har trestakitt rundt, men på to sider synes rester av et påbegynt steingjerde. Den gamle kirkegård ligger tett opp til den nye, har litt rundaktig fasong, og derfor vanskelig å måle. Indre mål i Ø-V var ca. 25 m, og i N-S 21 m. Der var murt steingjerde rundt, med åpning mot N, men der har og i seinere tid vært rydda stein og stabla meir eller mindre tilfeldig over gjerdet, særlig på innersida. Resultatet er et temmelig utflytende gjerde, 1 ½-3 m breitt, 1-1 ½ m høgt, og den gamle muringa ses mest på yttersida av gjerdet. Inni er forsenkninger av graver i Ø-V, noen trekorsrester fra 1890-åra, og to nygotiske jernkors (...) Av kirketufta var nå bare sikker rest av syllmuren i vesteveggen, og dessuten noen få stein mot Ø-muren, som kan ha vært fra koret. Dette er formodentlig fra 1777-kapellet, mens de eldre kirkerester vel er utsletta eller ligger under. Vestveggen går i retning SSØ-NNV” (Bratrein 6/8 1968). Sørøst for Makkaur heter det Korsneset og Korsnesfjellet. (kartreferanse: ikke digitalt ØK-blad).

FORKORTELSER

Kildegjennomgang til registrering av middelalderkirkesteder – forkortelser

For enkelte verker er det ikke oppgitt bind i henvisningene, men aktuelt fylke viser i seg til riktig bind. Dette gjelder for eksempel Norske Gaardnavne og Norges kirker.

Aarb.	Foreningen til Norske Fortidsminnemerkers Bevaring. Årbok
DN	Diplomatarium Norvegicum: Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen. 1847-2011. Flere utgivere
NG	Norske Gaardnavne: Oplysninger samlede til brug ved Matrikelens Revision / efter offentlig Foranstaltning udgivne med tilføjede Forklaringer af O. Rygh. 1897-1936
Thr.R/ Reformatsen	Trondhjems Reformats 1589. Oslo Domkapittels jordebok 1595. Utgitt for Kjeldeskriftfondet ved Anne-Marit Hamre. Oslo, 1983.
ØK	Økonomisk kartverk. 1:5000 – N5. Utgitt av Statens kartverk. Henvisninger til kartblad ved hver kildetekst.